

SLOVENSKÉ NÁRODNÉ NOVINY

Ročník 30
1/2015
10. január 2015

Cena 0,50 €

Ludovít Štúr

ZALOŽIL EUDOVÍT ŠTÚR 1. AUGUSTA 1845

VYDÁVA MATICA SLOVENSKÁ

RUBRIKA O ČOM JE REČ OSIRELA
UMREL DRAHOSLAV MACHALA
Strana 4.

DOBRE VENO
PRE BUDUCNOST
Strana 5.

PRESEDA MS MARIÁN TKÁČ
– OBZRETI A VÝHLADY
Strana 6.

SVETOBĚŽNICKA EPOPEJA
ORAVSKÝCH PLÁTEŇNÍKOV
Strana 8.

HVIEZDA ONDREJA DUDU
STÚPA STRMO HORE
Strana 10.

SLOVO O SLOVENSKU

Cez Vianoce si väčšina Slovenska užila doslova jarné a slnečné počasie. Potom prišla očakávaná zima a dočkali sme sa snehu, od ktorého si aj s mrazmi sľubujeme, že nielen zakryje, ale i vykryje škodcov v pôde aj v lesoch. Príroda si poradí sama. Nijaký sneh ani mráz si však neporadia so škodami, ktoré si pôsobíme my ľudia sami sebe. Ani vianočná atmosféra a novoročné predsavzatia nedokážu zabrániť tomu, aby sme si napriek prániam všetkého dobrého do nového roka opäť a stále už vari po sviatku Troch kráľov opakovane nespôsobovali rovnaké neprijemnosti ako kedkoľvek predtým.

Opakovanie rovnakých chýb je ľudskému rodu vlastné už odnepamäti. Stále to isté sa tu točí dookola a my sa za tým vrtíme ako pes za vlastným chvostom. Všetci hovoria o mieri, no za humnami zúri vojna. Chceme pomáhať slabým, chorým a opusteným, ale po doznení vianočných kolied radi na to zabúdame. Chceme žiť zdravšie, tešíme sa na to, ako sa zbavíme rôznych závislostí, a potom opäť zistíme, že v každodennom koloťoch na to nemáme čas ani energiu. Chceme sa viac venovať svojim blízkym, a veľmi rýchlo sa to skončí pri elektronickej komunikácii cez telefóny a počítače... Sľubujeme sami sebe, že budeme viac čítať knihy a menej času zabíjať pri televízoroch, lenže knihy končia opäť neprečítané na policiach a televízory blikajú stále rovnako do našich unavených očí a ohurujú nás hlúposťami a reklamou na zbytočné veci.

Nielen na začiatku nového roka, ani v ďalších mesiacoch netreba zabudnúť, že dobré predsavzatia môžu byť aj splnené. To však iba vtedy, ak dokážeme prekonať vlastnú pohodlnosť, ale aj únavu z práce, ktorá sa pre mnohých stala otročskou povinnosťou. Nielen pre zabezpečenie živobytia, skôr pre naplnenie konzumných pôžitkov, ktoré pre život nie sú nevyhnutné. Poprajme si, aby sme boli zdraví a mohli pracovať na tom, čo nás nielen užívá, ale aj vnútorne naplní.

Roman KALISKÝ-HRONSKÝ

Matičiarovi Imrichovi KRUŽLIAKOVI vinšovali štyria prezidenti a jeden kardinál Storočnica významnej osobnosti Slovenska

Dušan D. KERNÝ – Foto: archív SNN

Významná osobnosť slovenského exilu Imrich Kružliak, po roku 1989 člen poradného zboru prvého prezidenta Slovenskej republiky, nositeľ Radu Ludovíta Štúra I. triedy, sa 8. decembra dožil storočnice. Prípadom si to na osobitnom podujatí slovensko-nemecký kultúrny klub spolok v Mníchove pod vedením jeho predsedníčky Viery Horchovej.

Bolo to veľmi dôstojné, srdečné, plné rešpektu, bol to mimoriadny slávnostný večer na počesť osobnosti, ktorá sa zasadzovala za vytvorenie samostatnej demokratickej Slovenskej republiky. Takúto atmosféru osobitne pre SNN vyzdvihol priamy svedok slávnosti, ktorá bola v Mníchove, dlhoročný jubilantov priateľ a spolupracovník JUDr. Pavol Pollák.

■ V ATMOSFÉRE ÚCTY

„Imricha Kružliaka ocenili ako významného slovenského publicistu, historika, prekladateľa, básnika katolíckej moderny a exilového pracovníka,“ konštatoval P. Pollák; za desaťročia pôsobenia v rozhlasovej stanici Slobodná Európa ho poslucháči poznali pod menom Marián Žiar alebo Anton Prokop.

Podujatie sa konalo za prispenia a pod záštitou generálnej konzulky SR v Bavorsku Veroniky Lombardini, veľvyslanec SR v SRN Igor Slobodník prišiel zablahoželať jubilantovi z Berlína. Pozdravné listy mu poslali štyria prezidenti – prezident Slovenskej republiky Andrej Kiska, prezident Spolkovej republiky Nemecko Joachim Gauck, bývalí prezidenti SR Michal Kováč a Rudolf Schuster, ako aj kardinál Jozef Tomko, zdôraznil pre SNN P. Pollák.

Na slávnosti sa zúčastnili primátor Detvy, ktorá je rodom jubilanta, Ján Šufliarsky a predseda Matice slovenskej Marián Tkáč. Matica slovenská totiž zaradila 8. december 2014, deň narodenia najstaršieho matičiara vekom i dĺžkou členstva v Matici buď na

Slovensku, alebo v Zahraničnej Matici, medzi svoje pamätné dni. Krajanské vysielanie Rádia Slovakia Internacionál (RSI), ako súčasť verejnoprávnej RTVS, pripravilo ako jediné médium na Slovensku záznam z podujatia.

■ POD MENOM MARTÝRA

Jubilant v ňom spomínal na šťastné detské roky v Detve, na prírodu, rodný dom, chlapčenské hry, na prvé ryby a raky chytené v potôčiku neďaleko domu. Len Detvania vedeli, ako ho spomienky na rodnú obec sprevádzali aj celým profesionálnym životom. Dlhé desaťročia pôsobil v zahraničí pod pseudonymom Anton Prokop – teda pod menom Detvana, ktorého maďarskí Kunovi červení gardisti obesili na výstrahu ako pansláva v nedeľu 13. júna 1919 pred detvianskym kostolom.

Predsedička slovensko-nemeckého klubu Viera Horchová povedala, že Imrich Kružliak patrí k jeho zakladateľom v Mníchove, a exulant Ján Mojto v slávnostnom príhovore pripomenul, že I. Kružliak bol aj pri zakladaní a pri budovaní americkej rozhlasovej stanice Slobodná Európa v Mníchove, jej slovenskej časti vysielania, kde bol redaktorom pre oblasť kultúry. Služobne najstarší slovenský poslanec František Mikloško na slávnosti prizvukoval, že Imrich Kružliak je absolútny pojem nielen ako zakladateľ rozhlasovej stanice Slobodná Európa, ale aj ako zakladateľ slovenského exilového časopisu Horizont. „Bol to vynikajúci časopis, európsky časopis so slovenskou dušou,“ konštatoval F. Mikloško.

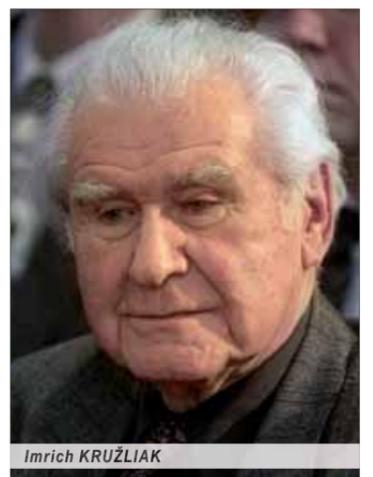
Primátor Ján Šufliarsky pozdravil jubilanta v mene všetkých rodákov v Detve. Tí, ktorí si ho pamätajú, spomínajú naňho v dobrom. Mal veľmi rád Detvu, rád sa tam po roku 1989 vracal. Veľmi ho bolel zánik pracovných príležitostí v regióne i na Slovensku, spolu s krajanmi ťažko niesol, že sa pod Poľanu vrátila nezamestnanosť.

„Imrich Kružliak nikdy nespretrhal putá s Detvou. Od roku 1994 je jej čestným občanom,“ konštatoval J. Šufliarsky a dodal, že vedno s Maticou slovenskou pripravujú spomienkovú slávnosť, pri ktorej sa odhalí na rodnom dome jubilanta pamätná tabuľa. Predseda MS odovzdal I. Kružliakovi o. i. nahrávku prednesu poézie Milana Rúfusa, ktorú osobitne k storočnici jubilanta urobil prvý podpredseda Matice slovenskej Jozef Šimonovič.

Katarína Luptáková, príslušníčka najužšej rodiny, pripomenula, že v rokoch exilu, keď nemohol prísť, pravidelne rodine do Detvy písal, nezabúdaj na rodný grunt, preto je aj zachovaný jeho rodný dom. Po štyroch desaťročiach sa v roku 1990 s ním v Detve stretla celá rozvetvená rodina a pospomínali si na jeho rodný Piešť – tak sa volala časť Detvy, kde I. Kružliak vyrastal.

■ JUBILANTOV ODKAZ

Rímskokatolícky kňaz zo slovenskej mníchovskej farnosti, dobre známy a populárny Rudolf Maslák predniesol obľúbenú báseň Anabáza, ktorú jubilantovi kedysi venoval Milan Rúfus, a prečítal aj osobne ladený

Imrich KRUŽLIAK

vinš – oslovenie jubilanta od kardinála Jozefa Tomka. Pred mikrofónom RSI dokumentoval jubilant skvelú pamäť a pohodu, keď redaktorka Ingrid Slaninkovej povedal, že medzi jeho priateľov a spolupracovníkov v exile „patrili všetci, ktorí ani neboli a ani sa neprevínili ani v službách čechoslovakizmu a ani službách nacizmu. Neboli sme v službách nacizmu, bránili sme si svoju štátnosť“, konštatoval jubilant, ktorý v rokoch 1940 – 1944 o. i. zastával vedúce funkcie v úrade tlače a propagandy.

„Teraz už málo čítam, som prakticky slepý, rozoznám najmä titulky, ale sledujem a zaujímam sa o dianie na Slovensku, sledujem aj nemecké médiá. Srdcom patríam na Slovensko, nikdy som neprestal byť Slovákom. A ak by som pri príležitosti jubilea mohol či mal niečo odkázať na Slovensko, tak je to najmä toto: Buďte verní svojmu národu, verní svojej štátnosti, lebo nikto vám nemôže dať viac ako vy sami.“

3 OTÁZKY PRE:

akademickú sochárku **Ludmilu CVENGROŠOVÚ**, autorku medailí

Pápeži v dejinách – od sv. Petra po Františka

• Kedysi sme pisali, že modelujete a odlievate súkromnú galériu slovenských dejín. Potom však prišli devätnásti Habsburgovia, korunovaní v Bratislave, desiatky reliéfov slávnych žien sveta, medaila pre Jána Pavla II., ktorú si ako jedinú vybral do svojho súkromného archívu, a prednedávnom prekročilo hranice Slovenska – sedem medailí so 134 portrétmi rímskych pontifikov. Koncom roka ich vysvätili v Katedrálnom chráme – Bazilike sv. Emeráma na Nitrianskom hrade a v rýdzom zlate, striebre a v tombaku ich vyrazil Mincovňa v Kremnici.

Pápežov som modelovala niekoľko rokov, sprevádza ich takmer štyristostranový katalóg v siedmich jazykoch, takže obsiahnuť všetko v niekoľkých

vetách je zhora nemožné. Historici zaznamenali zhruba tristo mien mužov, ktorí spravovali cirkev, celkový počet pápežov do dnešných dní je dvestosešťdesiatšesť. Ja ich mám na medailách stotridsaťštyri a už len na zodpovedanie otázky o kritériách ich výberu by sme potrebovali možno rozsah tejto rubriky

• Osemdesiat pápežov uctieваме ako svätých, ale sú aj takí, čo svätí vôbec neboli...

Pri výbere som zohľadňovala množstvo faktov, atribútov a hľadísk. Zoberme si len podobu pontifika a jej vernosť. Iné je modelovať pápeža Františka, iné zas portrét pápeža zachyteného len v mozaikách či freskách z ranokresťanskej éry. Veľmi mi pri tom pomohla výpravná publikácia M.

Collinsa Vatikán (2008), ale aj konzultácie s vašim spolupracovníkom J. Košiarom, ktorý dlhšie pôsobil v Ríme. Istá „sympatia“ povedzme k Hadriánovi II. je pochopiteľná aj vzhľadom na misiu solúnskych bratov. Enea S. Piccolomini, neskorší pápež Pius II., ma zaujal ako humanistický básnik a „bojovný pápež“ Július II. tým, ako takmer utýral Michelangela, keď ho poveril vymalovať Sixtínsku kaplnku... A takto by sme mohli Apoštolský palác zaplniť vizičkami Roverovcov, mediciovcov, Borgiovcov...

• Pápeži sú vysvätení. Čo na vás čaká v ateliéri teraz?

Pustila som sa do medailí svetových náboženstiev...

Zhovárал sa Emil SEMANCO
Foto: autor

V SNN 2/2015
SI PREČITATE

- Pred desiatimi rokmi sa na Slovensku skončila neobľúbená povinná vojenská služba
- Autonómne požiadavky pod krycím menom rozvoj zaostalého južného Slovenska
- Nový riaditeľ Inštitútu vzdelávania Matice slovenskej Pavol MIHÁL z Holíča pre SNN

Slováci majú právo na mnohé otázky a musia žiadať odpovede

Väčšina ľudí chce sociálne vnímavý štát

Ivan BROŽÍK – Foto: prezident.sk

Výročie vzniku samostatnej Slovenskej republiky v prvom novoročnom prejave ako jeden z mála aktívnych politikov nielen pripomenul, ale aj vyzdvihol prezident Andrej Kiska. V jednoducho vyzerajúcej pracovni s obrazom Ľudovíta Štúra na stene a pred štátnou vlajkou SR. Hlava štátu sa vyhlá priamej analýze stavu domácej politiky, ale avizovala, že sa tejto téme bude verejne venovať pri inej príležitosti. Zameral sa – podľa neho – na spoločné očakávania.

„Sme rozdelení v názore, či sa Slovensko ubera správnym, alebo nesprávnym smerom. Na druhej strane dnes už v skutočnosti u nás neexistujú podstatné rozdiely v tom, čo očakáva väčšina ľudí... Väčšina ľudí očakáva a želá si žiť v krajine, kde štát bude stáť v prvom rade na strane slušných a pracovitých ľudí. Aby tí, ktorí pracujú a vedia pracovať, ktorých je väčšina, ktorí sa dokážu postarať o seba a o svoje rodiny, mohli byť úspešnými – ale potrebujú, aby štát stál na ich strane.“

■ PRIVELA NEROVNOSTÍ

Prezident pripomenul, že máme na čom na Slovensku stavať. Pozvubil všetkých ľudí u nás, ktorí

svoje najlepšie vlastnosti odovzdávajú na prospech svojich rodín, svojej práci a na prospech celého Slovenska a vyjadril im úctu: „Vďaka nim ľudia u nás vedia tvoriť aj v ťažkých podmienkach, vďaka nim dokážu uspieť vo svete, vďaka nim sa veci hýbu – a Slovensko je nielen krásna, ale aj dynamická životaschopná krajina.“ Povedal však tiež, že máme u nás stále veľa problémov. Veľa nespravodlivých sociálnych rozdielov, priveľa regionálnych nerovností a stále priveľkú nerovnosť šanci.

■ PREHLADNÉ PRAVIDLÁ

Prezident kritizoval neefektívny boj proti rozkrádaniu verejných zdrojov: „Postupne sa u nás zaviedli zložitá pravidlá na to, aby sa nerozkrádali štátne peniaze, peniaze občanov nášho štátu. Ale prípady neoprávneného obohacovania sa na úkor pacienta alebo verejných zdrojov vôbec sa napriek týmto zložitým pravidlám neustále opakujú. Akoby žiadne pravidlá ani neexistovali... Toto je stav, žiaľ, nie ojedinelý, keď poctiví iniciatívni ľudia nedokážu poctivým prístupom prekonať také prekážky, ktoré iní – nepoctiví ľudia – ľahko obídu. A to je stav, s ktorým sa u nás nesmieme zmieriť. Pretože všetko ostatné dokážeme zvládnuť, ak budú mať poctiví ľudia navrch.“

■ PRED VOĽBAMI...

Prezident v novoročnom prejave prízvukoval, že rok 2015, „ktorý sa začal, je už v skutočnosti rokom predvolebným. Nemienim hovoriť o politike a o politických stranách. Ale bude to rok významných možností diskutovať o spravovaní nášho štátu, o fungovaní inštitúcií a o riešeníach. Bude to rok, v ktorom môžete vy občania vyvinúť naozaj účinný tlak na politikov, aby ich programom bolo zlepšenie. Aby už pred voľbami ukázali, aké reálne výsledky a činy stoja za nimi, čo chcú zachovať a aké zmeny potrebujeme. A ako chcú reálne tieto zmeny – napríklad v boji s korupciou – presadiť“, zdôraznil A. Kiska.

■ OPRÁVNENÁ HRDOST

Hlava štátu v prejave spomenula prieskum, v ktorom sa anketári pýtali ľudí, či môžeme byť hrdí na svoju vlasť za to, čo sme dosiahli počas doterajšieho obdobia našej samostatnosti. Prezident ocenil, že „áno, som hrdý na naše Slovensko, odpovedali až dve tretiny ľudí“. Andrej Kiska si želá takú budúcnosť Slovenska, ktoré bude vzbudzovať záujem a rešpekt vo svete. „Osobne som presvedčený, že ... to môžeme dokázať. Ak sa oprieme o to najcennejšie, čo Slovensko má: o pracovitých, slušných, poctivých a vynaliezavých ľudí.“

Na ministerstve potvrdili oprávnenosť matičných podaní

Porušujú zákon o štátnom jazyku

Viliam KOMORA – Foto: Emil SEMANCO

Stredisko národnostných vzťahov Maticy slovenskej zaslalo Ministerstvu kultúry SR podnet, v ktorom uviedlo tri prípady, pri ktorých malo podozrenie z porušenia Zákona č. 270/1995 Z. z. o štátnom jazyku Slovenskej republiky. Ministerstvo potvrdilo, že všetky uvedené skutočnosti, na ktoré Matica slovenská svojím podnetom v minulých mesiacoch upozornila, sa priecili zákonnej úprave.

Konkrétne išlo o pozvánku na vystúpenie cirkusu a orientačnú informáciu o termálnom kúpalisku Vadaš (obidve v Štúrove), ktoré boli len v jazyku maďarskej národnostnej menšiny. Ďalej to bol oznam v obci Slatina v Levickom okrese o konaní 10. tradičného dňa kráľovskej koruny, kde bol text v štátnom jazyku podstatne menší než v jazyku menšinovom, resp. na iných miestach bol preklad v štátnom jazyku nepresný a neúplný.

■ ZABÚDAJÚ NA INÝCH

Podanie s fotodokumentáciou za SNV MS pripravili jeho riaditeľ P. Parenička a pracovník V. Komora a adresovali ho riaditeľke odboru štátneho jazyka MK SR E. Kačalovej a štátnemu tajomníkovi ministerstva I. Sečíkovi. Generálna riaditeľka sekcie umenia a štátneho jazyka MK SR

Z. Komárová v odpovedi uviedla, že „MK SR ako ústredný orgán štátnej správy v oblasti starostlivosti o štátny jazyk“ sa obrátilo na spoločnosť Vadaš, s. r. o., s tým, aby zastavila distribúciu letákov len v jazyku maďarskej národnostnej menšiny, „a je nevyhnutné, aby bola všetkým návštevníkom kúpaliska prístupná trojjazyčná verzia letáka, resp. jeho verzia v slovenskom jazyku“.

K letáku podujatia 10. tradičného dňa kráľovskej koruny, ktorý bol v maďarskom jazyku, sa ministerstvo vyjadrilo, „že zákon o používaní jazykov národnostných menšín nemá prednosť pred zákonom o štátnom jazyku, preto informácie v jazykoch národnostných menšín, ktoré sú určené pre verejnosť, musia byť uvádzané vždy spolu so znením v štátnom jazyku“. Ak to tak nie je,

„dochádza k rozporu s platnou právnou úpravou“.

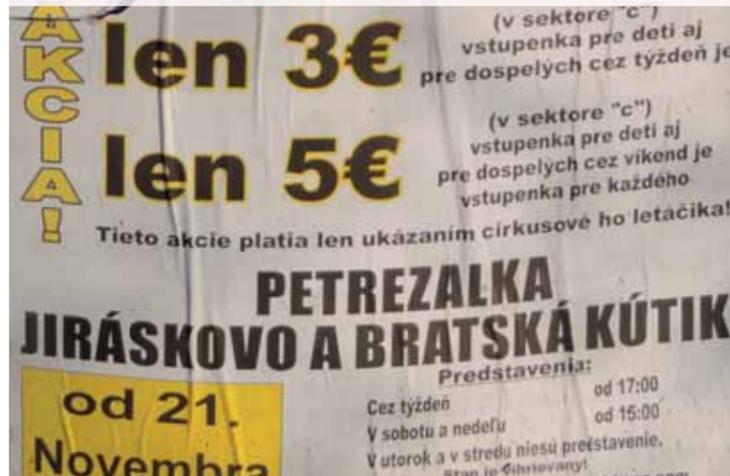
■ POĎAKOVANIE ZA PODNET

Generálna riaditeľka Z. Komárová poďakovala Matici slovenskej za podnet a ocenila jej vzťah k materinskému jazyku, ako aj to, že jej nie je ľahostajné dianie okolo nás.

MK SR svojím listom potvrdilo, že podanie MS bolo dôvodné a porušoval sa jazykový zákon. Matica slovenská takto aspoň v týchto troch veciach zamedzila ďalšiemu protiprávnemu konaniu niektorým príslušníkom jednej z menšín, ktoré žijú v SR, a naplnia tak úlohy, ktoré jej zveril štát v zákone o MS, a to zvyšovať národné povedomie Slovákov na jazykovo zmiešaných územiach SR, ako aj posilňovať vzťahy kultúr občanov hlásiacich sa k národnostným menšinám v SR so slovenskou národnou kultúrou.

Jazyková kultúra na niektorých verejne prístupných plagátoch je viac odpudzujúca ako informatívna. Vstúpte do jazykového labyrintu – „stan je vyhrievaný...“

VŠIMLI SME SI

Ak pripustíme, že úcta k štátnosti a pocta štátnemu sviatku – Dňu vzniku Slovenskej republiky, nie je potrebná, potom už naozaj nepotrebujeme ani štát. Tradícia Spojených štátov amerických je založená na posvätných úcte k vlajke a hymne.

Dokonale utajená štátnosť

Francúzska tricolóra a La Marseillaise (tamajšia štátna hymna) je neodmysliteľnou súčasťou života každého Francúza. Nikde na svete sa k štátnemu sviatku nehrá nič iné ako štátna hymna. Iba v hlavnom meste Slovenskej republiky v Bratislave sa na prahu sviatočného dňa – dvojnásobne sviatočného – hrala Óda na radosť. Je to tiež smutné, ale počet vrcholových politikov, ktorí sa vyjadrili k štátnemu sviatku, možno tiež zrátať ani nie na prstoch jednej ruky, hoci inokedy sa vyjadrujú k všetkému ochotne a najmä bezmyšlienkovite prázdno. Ich vizitka! Slovensko sa stalo krajinou, ktorá v rámci Európskej únie ako jediná zaznamenala úbytok turistov zo zahraničia. A čo by tu aj hľadali slovenského?

Pýtali sme sa a z Magistrátu hlavného mesta SR Bratislavy sme dostali nasledujúcu odpoveď: „Tohtoročný ohňostrojný v Bratislave sprevádzala okrem vizuálnych efektov aj zvuková kulisa. Skladba, ktorá zaznela počas cca 7-minútového silvestrovského ohňostroja, bola melódia Beethovenovej Ódy na radosť, spracovaná vo viacerých variáciách. Výber skladby bol ovplyvnený tým, že v roku 2014 oslavovala Slovenská republika desiate výročie vstupu do Európskej únie. Po uplynulých rokoch ohňostroja sprevádzala skladba Na krásnom modrom Dunaji, nie národná hymna.“

Hlavné mesto bolo spoluorganizátorom silvestrovských osláv spoločne s mestskou časťou Bratislava-Staré Mesto, Bratislavským kultúrnym a informačným strediskom a občianskym združením Hlava 98.“ Je v podstate jedno, aká „hlava“ organizovala silvestrovskú polnoc. Ale ani ako vtip sa jej to nepodarilo.

(ib)

Širokorozchodnú opätovne prebudili v Rakúsku zo zimného spánku

Na trati Košice – Viedeň svieti zelená

Rakúsky spolkový správny súd vo Viedni rozhodol o zamietnutí námietky v tendri na štúdiu uskutočniteľnosti predĺženia širokorozchodnej železnice z Košíc do Viedne. Proti rozhodnutiu spolkového správneho súdu je následne prípustné odvolanie na najvyšší správny súd, spravidla však bez odkladného účinku.

Námietku podalo neúspešné konzorcium ILF-Werner Consult-Reming Consult. Tá sa týkala okrem iného účasti dvoch firiem v dvoch rôznych konzorciách, vlastných rovnakou materskou spoločnosťou. Spôsob výberu kritizovali aj odborníci z oblasti stavebníctva. „Je pre mňa zarážajúce, že víťazom sa mohlo stať také konzorcium, ktorého členom je spoločnosť Valbek, s. r. o. Podľa mojich informácií táto spoločnosť nemá nič dočinenia so železničnými stavbami a žiadnu železničnú stavbu ešte projektovo nepripravila,“ povedal už dávnejšie generálny riaditeľ Doppravoprojektu Gabriel Koczkáš.

V každom prípade, dokument – štúdia by mala byť už širšia a komplexnejšia a mala by zahŕňať systémový rozvoj, výber koridoru, výber trasy, predprojektovú prípravu širokorozchodnej železnice i to, či môže byť projekt rentabilný, a tiež by sa mala zaoberať umiestnením nového nákladného terminálu v regióne Viedeň – Bratislava. Štúdiu realizovateľnosti predĺženia širo-

korozchodnej železnice z Košíc do Viedne vyhlásila výberovým konaním viedenská spoločnosť Breitspur Planungsgesellschaft, ktorú spoločne riadi rakúska, ukrajinská, ruská a slovenská železničná spoločnosť.

V každom prípade sa celý projekt dostáva do obrovského časového sklzu. Nová trať sa má dokončiť v roku 2024 a jej cena sa môže dovedy vyšplhať na deväť miliárd eur. So šiestimi miliardami eur sa uvažovalo pri cenovej úrovni v roku 2010. Asi štyristo kilometrov novej trate

má viesť cez Slovensko, ktoré okrem toho bude musieť zrekonštruovať aj existujúcu širokorozchodnú trať z Maľovic do Haničky pri Košiciach v dĺžke asi deväťdesiat kilometrov. Nielen financovanie tejto rekonštrukcie, ale ani prevádzka a údržba úseku nemá u nás rozpočtované nateraz nijaké finančné krytie.

Projekt predĺženia širokorozchodnej trate z našich východných hraníc až po Viedeň mal ešte donedávna množstvo pozitív. V súčasnosti však zostala už len jedna – jednotný rozchod. Ázijskí exportéri totiž už úspešne vyskúšali železničný koridor, vedúci z východu Číny až po španielsky Madrid. Jeho minusom je už iba nevyhnutná výmena podvozkov na strete dvoch železničných rozchodov.

Ján ČERNÝ

Otvárame sa opäť totalite?

Eva ZELENAYOVÁ

V marci 1996 prijal parlament zákon o nemorálnosti a protiprávnosti komunistického systému. Ako sa v jeho preambule uvádza, stalo sa tak aj v úsilí zamedziť, „aby nikdy nedošlo k pokusom o obnovu totalitných systémov v akejkoľvek podobe“. Komunistický režim charakterizoval ako odsúdeniahodný. V novembri 1989 masy na námestiach miest jasnali a s nádejou hľadali do slobodnej budúcnosti. Ľudia doma nemali pripravené recepty na uchopenie moci a na spravodlivé spravovanie vlastnej krajiny. Tento deficit nahradili zahraniční experti, ktorí ochotne pomáhali budovať demokratické štruktúry štátu. Veľmi skoro sa im však v bývalom Česko-Slovensku vymkli udalosti z rúk, keď najmä Slováci si splnili historickú úlohu – obnovili vlastný štát. Nie nadlho.

Dejinami odsúvaní a s nadobudnutým komplexom národa bez vlastnej štátnosti sme sa tak trochu zľakli vlastnej samostatnosti. A našlo sa dosť žoldnierov, ktorí dodnes výdatne pomáhajú realizovať cudzie záujmy. Najmä v politike. Ale o nič menej sa to prejavilo aj v médiách. Vedenie Slovenského syndikátu novinárov (SSN) zneužilo majetok organizácie najskôr v boji proti tzv. mečiarizmu a neskôr na svoj vlastný prospech. Dnes si bývalé vedenia novinárskej organizácie užívajú pozície v súkromnej Akadémii médií, ktorá vznikla na troskách syndikátu. To bol posledný projekt tzv. demokratov, ktorým celkom znefunknili syndikát a seba odmenili.

Syndikát v minulosti odbojkotoval všetky návrhy na vytvorenie štandardného fungovania mediálneho

priestoru, stal sa nevolenou stranou s najsilnejším vplyvom na utváranie verejnej mienky. Dnes sa jeho hrobári usmievaajú z pozícií pedagógov aj vychovávateľov mladého žurnalistického dorastu. A Inštitút pre ve-

KOMENTÁR

rejných otázky (IVO) s drzotou jemu vlastnou narieka nad neobzvlášť, že by mal „definovať profesionálne štandardy novinárskej práce a komunikácie s vydavateľmi“. Táto mimovládna organizácia na čele s Grigoriom Mesežnikovom sa za výdatnej finančnej pomoci donorov zo Západu dlhodobo u nás angažuje v ich záujme a rovnako ako SSN sa tiež podieľala na likvidácii tzv. mečiarizmu. Syndikát sa navyše politicky angažoval v čase, keď jeho predsedom bol Ján Füle,

dnešný šéf Akadémie médií. Stojí za to si pripomenúť, že začínal v týždenníku komunistickej strany Nové slovo, neskôr bol komentátorom Sme. Ide teda o novinára s rovnakým politickým zmyslaním a morálnym postojom, aký majú Marián Leško, Štefan Hríb, Róbert Kotian či Michal Havran ml., ktorí v súčasnosti plošne pokrývajú verejnoprávne médiá. Tento fakt je dôležitý najmä preto, že vysvetľuje, prečo sa do diskusných relácií verejnoprávných médií nedostanú novinári ani spoločenská elita s iným zmyslaním.

Projektom Mesežnikovej mimovládnej inštitúcie je IVO Barometer, prostredníctvom ktorého sleduje vývoj v citlivých oblastiach verejného diania. Už sa stalo samozrejmosťou, že po každom nástupe pravicových vlád IVO konštatoval zlepšenie demokracie na Slovensku, a naopak každá iná vláda znamenala zhoršenie jej kvality. Je pozoruhodné, že podľa IVO Barometra zlepšenie v tejto oblasti nastalo už aj pôsobením nového prezidenta. Toho, ktorý sa zmocnil funkcie pošliapaním demokratických zákonov. Kam hlava štátu patrí, je zjavné. Prijala pozvanie na

oslavu 10. výročia vzniku Hríbovho súkromného periodika .týždeň, ale položiť veniec k pamätníku obetiam komunizmu počas štátneho sviatku sa A. Kiska neunúval...

Ako môže takýto virtuálny systém fungovať a plodiť politiku na objednávku? Dôkaz o dnešných metódach propagandy nedávno poskytol zamestnanec mediálnej agentúry z Českej republiky. Prehovril o praktikách, ktoré poznáme aj na Slovensku. O vytváraní prefabrikátov, ktoré sa používajú dovtedy, kým nesplnia cieľ. Takým najznámejším na Slovensku je vytvorenie pojmu mečiarizmus. V podstate mohol byť symbolom vzniku štátu, ale jeho odporcovia práve tento symbol potrebovali zničiť. Termín prefabrikát je spojený so stavebníctvom a prefabrikáty sa vyrábali pre potreby unifikácie stavieb. Na čo sa vyrábajú v mediálnej a politickej rovine? Pre ich unifikáciu? Unifikácia akéhokoľvek produktu demokratického systému môže vyústiť len do totality. Parlament v roku 1996 prijatím zákona o nemorálnosti a protiprávnosti komunistického systému konal veľmi predvídavo.

Je nám dobre, alebo áno...

Ivan BROŽÍK

Asi nebudem jediný, koho miera skepsy v racionalitu vyjadrení mnohých našich analytikov vo viacerých našich médiách dosiahla už takmer neprekonateľnú hranicu. Aj keď – výnimky sú vždy možné. Napríklad keď známy dopravný analytik vo svojom blogu napíše, že až po zapnutí navigačného systému zistil, že cesta, po ktorej práve jazdí, je nezjazdná, alebo keď iný, asi sedemnáštročný analytik na informačné technológie ma cez obrazovku informuje, že môj mobilný telefón vydrží nabitý dlhšie, ak ho kratšie, teda menej používam.

Vládne analýzy tvrdia, že Slovensko bude v roku 2015 znižovať svoj deficit. To je, respektíve by bola dobrá správa, ak by iné analýzy nepoukazyvali na to, že sa tak bude diať iba zásluhou sprísneného režimu na príjmovej strane rozpočtu. Po našom – to, čo

dostávame od štátu teraz, dostaneme v tej istej alebo menšej miere za také isté, alebo vyššie odvodové zaťaženie. A tak správa, z ktorej sa poteší štát, nepoteší jeho občanov. Tí by radšej uvítali nižšie štátne výdavky, po čom zas volajú analýzy mimovládnych inštitúcií.

POZNÁMKA

Akosi podobne je to aj s analýzami zamestnanosti a na druhej strane nezamestnanosti, keďže ide o vraj dve veľmi rozdielne ekonomické kategórie. Aj keď by sa zdalo, že je to o tom istom. Mali by sme sa mať na Slovensku v tomto roku lepšie. Lebo nezamestnanosť klesá. Teda úrady práce vykazujú čoraz menšie čísla evidovaných ľudí bez práce a príjmu z nej. Ale – nestúpa zamestnanosť. Teda nepribúda ľudí, ktorí sú voči

štátu jednak samoživiteľmi, a potom, samozrejme, aj pravidelnými platiteľmi odvodov a daní. Analýzy síce potvrdili úspešnosť dobrovoľne povinnej práce ako podmienky na možnosť pobrania sociálnych dávok, ale iné analýzy vyčísľili vysoké počty tých, ktorí túto možnosť nevyužili. A nie sú medzi nimi iba patologickí lenivci z osád – ako sa zvykne veľmi zjednodušene uvažovať. Na strane tých, ktorí za šesťdesiat eur odmietli zamestnať a upravovať mestské parky, či natierať zábradlia a likvidovať čierne skládky, je veľké množstvo vysokoškolsky vzdelaných ľudí vo veku nad päťdesiat rokov, ktorých na Slovensku až do odchodu do penzie už nikdy nikto nezamestná.

Pretože, aj keď nám niektoré analýzy tvrdia, ako sme pokročili v rebríčkoch transparentnosti a ako sme pokro-

čili v boji proti klientelizmu a korupcii, predsa len – zamestnáme najskôr svojich, potom hlúpejších a mladších. To je neodškriepiteľná priorita každého vedúceho zamestnanca, ktorý si vie spočítať, že ak túto schému naruší, čoskoro bude na dobrovoľne nútených prácach on sám. A neplatí to len pre štátne inštitúcie, kde to je takmer mocenský imperatív, ale už aj pre súkromný sektor. Aj preto máme v koncoročných daňových priznaniach firemné zisky vyčíslené najvyššie tak nulou, ak nie stratou. Teda vo väčšine prípadov...

Mnohí analytici sa v závere minulého roka tešili, že vzrástla domáca spotreba. Ak odhliadneme od faktu, že je to tradičný jav v predvianočnej ekonomike, potom si musíme všimnúť aj skutočnosť, ako rastie zadlženosť našich domácností a že sa vlastne tešíme zo spotreby na dlh na úkor našich detí. Analytici si tiež všimli, že kým pred úverovou krízou potrebovala naša ekonomika rásť až tri a pol percenta HDP na to, aby začala vytvárať nové pracovné miesta, dnes jej na to stačí o percento menej. Ale prečo? Minimálna mzda je štandard, kto má aspoň taký zárobok, je rád, že je rád.

AKO BOLO, ČO BOLO

Po vojne a politických zmenách sa u nás zvyknú prerábať životopisy a dejiny. Niektorí historici to robia dodnes. Čo sa nehodí, to sa vynechá. V treťom zväzku publikácie *Nezostalo po nich ticho* som si popri medailónoch o kňazovi a spisovateľovi Antovi Hlinkovi, grafikovi Albínovi Brunovskom, hercoch Ivanovi Rajniakovi, Slavovi Záhradníkovi, Viliamovi Polónyim a Kataríne Kolníkovej zaspomínal na jednu z najväčších hereckých osobností Ctibora Filčíka. V Plachtinách sa narodil v čase, keď prvý ČSR prepadli bolševici Bélu Kuna. Po štyroch triedach ľudovej školy prešiel do meštianky v Lučenci. Neskôr sa učil vo filakovskej továrni. Jeho priateľ historik Ján Jančovic spomínal, že pätnásťročnému chlapcovi ponúkol učiteľ Pavol Karas záskok v divadelnom súbore v Dolných Strhároch. Ako sedemnásťročný sa prihlá-

sil do armády. Pri odvode v roku 1937 mu do kmeňového listu napísali: „Schopen bez vady. Odveden.“ V marci 1938 skončil poddôstojnícku školu. V apríli 1938 ho pový-

joch, nevedno. Vieme, že ho 1. októbra 1939 povýšili na čatára a 11. novembra vyznamenali medailou za služby, ktoré vykonal za mimoriadnych pomerov v septembri

„ukázneneho“ a energického mladého muža, ktorý prejavuje veľký záujem o vojenskú službu.

Dobré hodnotenie prispelo k tomu, že Filčík dostal mies-

Andrej Bagar, ktorý do čino-hry SND priviedol Gustáva Valacha, Júliusa Pántika, Vlada Durdíka, Karola Skovaja i režisérov Tibora Rakovského a Jozefa Palku. Začiatkom roku 1944 Bagar presvedčil Filčíka, aby s ním odišiel do Komorného divadla v Martine. Mama, ktorá sa veľmi tešila z jeho pozície v štátnej službe, mu vyčítala: „Snáď to nemyslíš vážne, že budeš tým komediantom!“ Keď si v časoch hereckej slávy spomínal na tento rozhovor, s úsmevom vzdychol: „Tak som tým komediantom.“

Vojenská epizóda sa zo života Ctibora Filčíka stratila. Niekoľko by povedal, že bola bezvýznamná. Keby sa chlapec z biednej rodiny nevyznamenal ako vojak Slovenskej armády, nedostal by sa do štátnej služby. Keby sa neosvedčil ako financ, nepreložili by ho do Bratislavy. Keby neprešiel do Bratislavy, nestal by sa hercom súboru Štefánik, kde začal hereckú kariéru, a my by sme prišli o jednu z najvýraznejších hereckých osobností.

Biele miesto v živote Ctibora Filčíka

Peter VALO

šili na slobodníka. O rok neskôr bol desiatnik. V uniforme prežil Viedenskú arbitráž, po ktorej južné územia Slovenska začalo okupovať horthyovské Maďarsko, ako aj vyhlásenie Slovenského štátu 14. marca 1939. V tom čase odchádzali zo Slovenska českí vojaci a 23. marca 1939 vtrhla maďarská armáda na východné Slovensko. V krajoch okolo Filčíkovho rodiska dochádzalo k pohraničným šarvátкам. Ako a kde sa zúčastnil na bo-

1939 a pri „válečnom“ ťažení proti Poľsku.

Do civilu odišiel koncom roku 1939. V Maškovej si na Vianoce zahral divadlo s tamojšími ochotníkmi. Sám si dopísal figúrku vojaka, ktorou pobavil divákov. O vojenskom živote nehovoril. Svedectvom ostala fotografia s vyznamenaním, na rub ktorej vlastnoručne napísal: Zvolen 1939, a kmeňový list, v ktorom ho dôstojníci hodnotili ako veselého, snaživého, družného,

to v Zbore finančnej stráže. Do práce nastúpil v Gemerí. Do denníka si zapisoval prípady zaistených pašerákov. Ako financ hrával divadlo v Štítniku aj v Rozložnej. Za postavu v Gnotkovej hre Hora volá získal na okresných divadelných pretekoch v Dobšinej cenu za herecký výkon. Keď ho preložili do Bratislavy, hrával divadlo s ochotníkmi z poštárskeho súboru a neskôr v divadelnom krúžku Matice slovenskej Štefánik. Tam si ho všimol herec

SEBAOBRAHA

Starostu obce Žehra Ivana Mižigára okresný súd v Spišskej Novej Vsi uznal za vinného z porušenia zákona pri správe cudzieho majetku a uložil mu podmienený trest na pätnásť mesiacov a zákaz vykonávať verejnú volenú funkciu na dva roky. Lenže v novembrových komunálnych voľbách ho zvolila rómska väčšina už tretíkrát do funkcie starostu. Šafárenie s peniazmi potvrdil už skôr Najvyšší kontrolný úrad SR. Obec nedokázala zdokladovať bločky za pohonné látky a starosta podpísal zmluvu, na základe ktorej hlavný kontrolór poberal plat aj ako sociálny pracovník.

Starostove starosti

Štyridsaťosemročný starosta Ivan Mižigár nemá ukončené ani základné vzdelanie a podľa vlastných slov nevie čítať a ani písať, no je odhodlaný si ďalej plniť svoje povinnosti. Vzhľadom na svoj vek sa už písať a čítať nemieni učiť. „Priznávam, že je mojou veľkou chybou, že som základnú školu nedokončil a vychodil len po šiesty ročník. Veľmi ľutujem, a je to pravda, že neviem čítať a písať. Niečo som sa však naučil. Nie všetko sú len školy, viem predsa veľa vecí a svoju robotu v obci chcem aj dokončiť,“ tvrdí starosta. Zdôraznil, že sa vie vyjadrovať a aj podpísať. „Verím ľuďom a vždy sa pýtam, či tým neporušujeme zákon. Mám vždy poruke kontrolórku či inú úradníčku. Poradí mi aj manželka, a keď nie som si istý, zavolám právnikov,“ odpovedal na otázku, ako dokáže vnímať písaný text zmlúv a faktúr.

Verejnosť si už asi nepamätá, ale obyvatelia obce vedia, že po predchádzajúcich komunálnych voľbách ešte v máji v roku 2009 v Žehre prepuklo dokonca násilie, keď sa do sporu dostali stúpenca starostu Ivana Mižigára a podporovatelia neúspešného kandidáta Mariána Mižigára. Dve skupiny, spolu asi stovka Rómov, sa navzájom napadli mačetami a ďalšími zbraňami, na mieste zasahovali takmer tri desiatky policajtov aj so služobnými psami. Dav sa podarilo upokojiť až použitím varovných výstrelov. Pri útoku sa zranilo viacero Rómov, povedal vtedy policajný riaditeľ v Spišskej Novej Vsi Jaroslav Dulík.

Predchádzajúci plat dvatisícpäťsto eur skresali Ivanovi Mižigárovi na tisícosemsto eur, on tvrdí, že rozbehnuté projekty chce dotiahnuť. „Mám už peniaze na výstavbu školy, no chceme aj sociálne byty pre chudobných. Ľudia potrebujú predovšetkým prácu, takže roboty je ako na kostole!“ hovorí analfabetický starosta. Starostom Žehry je už tretíkrát, lenže teraz mu hrozí strata mandátu, pretože okresný súd mu uložil nielen podmienený trest odňatia slobody, ale aj zákaz vykonávať verejnú funkciu. „Odvolali sme sa a mám isté obavy, ale konečné rozhodnutie ešte nepadlo,“ uviedol Mižigár.

K veci sa vyjadril aj poslanec NR SR A. Hlina: „Toto je naozaj mimoriadne motivujúce najmä pre deti v osadách. Keď sa schvaľoval zákon, aby starosta musel mať aspoň stredoškolské vzdelanie, tak som upozorňoval, že je to dobrý návrh aj preto, že bude deti v osadách motivovať, aby sa vzdelávali. Zákon v parlamente prešiel, ale stopol ho dva týždne pred komunálnymi voľbami Ústavný súd SR. Deti sa teraz môžu inšpirovať týmto príbehom tak, že vzdelanie im netreba. Podľa mňa v Európe by sme takýto príbeh úspechu asi nenašli.“

Robert LANDIS

Je dobré, že sa ešte vieme zasmiať aj na vlastnej biede
Písmo je zázrak, ktorý sa nestráca

Zhováral sa Ivan BROŽÍK – Foto: archív SNN

Benjamín ŠKREKO – novinár, publicista, dvorný autor legendárneho Roháča, dôchodca a stále skvelý pozorovateľ života okolo nás. Svojho času o sebe povedal, že je autorom písmeniiek. Stretli sme sa pred Vianocami. Tie sú časom slov, prípadne vyslovených myšlienok v mnohých želaniach na prahu nového roka.

• Nájde sa v tomto čase miesto aj na písmenká?

Ja už som toho na seba narozprával požehnané, ale na tomto nič nemením. Písmo je zázrak, ktorý neodchádza s pamäťou, a nezávisle od seba na to prišli desiatky ľudských spoločenstiev na celom svete. Zakódovali doň nielen praktické odkazy, ale aj svoj duchovný rozmer. Vianoce sú ideálny čas stať sa sám písmenkom, ktoré zapadne do slov či nálady okolo sviatočného stola. Ako spoločné rozjímanie, spoločnú reč vnímam aj literárnu tvorbu. Je to skladačka obrazov, ktoré by mali čitateľa povzniesť,

fať, nemá nič spoločné s chudobou alebo bohatstvom. Ježiško prišiel na svet na slame v maštali a kázal striednosť až do svojej smrti. Dnešný termín Vianoc označila cirkev za deň jeho narodenia oveľa neskôr pod trvalým tlakom prastarých osláv zimného slnovratu. Pohanské tradície im vtlačili pečať hodovania, obdarúvania sa, zábavy a plesov. Niektoré zlepšenia Vianoc, napríklad aj zdobenie stromčeka, k nám prišli tiež relatívne nedávno, ale novodobá masáž mozgov konzumom, to je Ježiškovi úder pod pás. Mikuláš účtovo ostáva na svojej parkete dobrého bis-

ľudia nás vítali s radosťou ako naozajstných poslov dobrej správy, aj keď im naša hudobná produkcia musela trhať uši. Ale neprotirečím vám, sám vidím, koľko je dnes u nás životnej nepohody, materiálnej biedy, samoty. Lesk ozdôb a ohňostroje, na ktoré nemám lístok do prvého radu, ju iba prehľbujú. Pravda, len pokiaľ meriam veľkosť odkazu nedávnych Vianoc iba sýtostou tela.

• Buďme trochu veselší. Lás-kavá satira, úsmevná kritika – nechýba nám, že sa to akosi z našich životov vytratilo? Teraz už len brýzgame a dávame trestné oznámenia, ale ani jedno, ani druhé nikam nevedie.

Príslovie hovorí, že sranda musí byť, aj keby na chleba nebolo – a to sa deje práve teraz. Svet sa zmieta v kríze, na Slovensku je hrozivá nezamestnanosť, kusok od nás zomierali deti v občianskych vojnách, stúpa napätie medzi jadrovými veľmocami... Ale našinec je už taký, že sa vie zasmiať aj na vlastnej biede. Chvalabohu! Proti krivde sa možno brániť skalami aj výsmechom, a ten nás aspoň morálne dvíha nad jej pôvodcov. Na druhej strane budme radi, že demokracia nám dáva do rúk aj iné nástroje. Nie je ich chyba, že sme sa ich ešte nenaučili dostatočne využívať.

• Ja zas budem citovať majstra Wericha, ktorý povedal: „Humor nie je žiadna sranda.“ A akoby doba potvrdila jeho slová – humor, aspoň ten mediálny, je čoraz smutnejší. Smutný preto, že vlastne ani humorom nie je. On ten Werich mal teda asi pravdu.

Lenže on definoval humor aj ako boj s ľudskou hlúposťou. Donekonečna sa ruvať s takýmto silným nepriateľom asi ozaj nie je žart. Ani náhodou si nedovolím výrok Jana Wericha zlepšovať, iba dodám, že ťaživá realita je pre komika vynikajúca matéria. Od zlej svokry, nevernej ženy a despotického šéfa až po globálne otepľovanie narážame po celý život na celú škálu hrozieb, nad ktorými nemáme kontrolu. Hu-

Benjamín ŠKREKO

obohatiť, ale aj znepokojiť, vystrašiť, narušiť stereotypy i poskytnúť príjemný oddych.

• Akosi sa vžilo, že Vianoce, ktoré sme nedávno prežili, voláme sviatkami radosti a pohody... Ale menej nás trápi to, že čoraz viac ľudí nemá dôvod na radosť a o pohode sa im môže iba snívať. Rýchlo na to po Vianociach zabúdame.

Skutočný vianočný dôvod na radosť – narodenie Božieho die-

kupa a do Vianoc sa nepletie, ale vystrájanie reklamnej figúrky Santu Clausa je na žalobu.

Ja som ešte z generácie, ktorá balila do staniolu orechy a kockový cukor, a tak ma netreba brať príliš vážne, lebo nostalgia podáva ruku senilite. Ale ani tak nezabudnem na radosť z Vianoc práve pre ich mágiu príslubu a zrode daru, ktorý ďaleko presahoval uzavretý kruh rodiny. Po štedrej večeri sme chodili vinšovať a spievať po celej štvrti a

Všetko zlé je na čosi dobré!

Milan KENDA

Známa okridlená pragmatická veta: Všetko zlé je na čosi dobré. Jej účelnosť i účinnosť nám robí život znesiteľnejším a psychiatrov oberá o mnohých pacientov. Denno-denne vytrvale vysúša naše slzavé údolie...

Pripomenul som si toto príslovie, či skôr hojivú náplast, aj v súvislosti so spomienkami na našu odromantizovanú mladosť v päťdesiatych rokoch minulého storočia, na detstvo prežité v najtotalitnejších a najdogmatickejších rokoch z éry svetlých socialistických zajtrajškov. Namiesto skautskej romantiky hier, výletov a lesných táborov nám nadičkovali schôdze a politikárčenie. Ale aj brigády. Denné, týždenné, mesačné. Ten, kto stojí na chodníku, nebuduje republiku!

Veru tak, kult práce vnútený už v čase hier a malín nezrelých! Kult práce vmanipulovaný chlapcom i dievčatám tvrdo, necitlivo, pred-

časne. Tomuto kultu ťažkej, manuálnej práce sme podliehali priam zúfalo a nekriticky, ba až absurdne. Kto nemal tvrdú, mozoľnatú pokožku na rukách, ten bol vystavený posmechu. Vôbec sme nepripúšťali

BESEDNICA

okolnosť, že hrúbka kože, miera jej rohovatenia, premastenosti a vláčnosti môže byť individuálne odlišná, v rámci fyziologických rozdielností. Vo výhode boli hrubokožci a „kľudasi“, ktorým sa nepotili dlane. Dotyky ich rúk pripomínali dotyky úderníkov a iných stachanovcov aj vtedy, keď dlhší čas nikde negalejnili. Zatvrdnutými mozolmi sme sa chvastali tak ako kedysi naši starší spolužiaci ulovenými bobríkmi v skautských oddieloch.

Najčastejšie sme chodievali na brigády k murárom na rôzne stavby. Podnes sa pamätám najmä na

akýchsi tristo bytov v Žiari nad Hronom, kde som brigádničil po maturite pred nástupom na vysokoškolské štúdium. Čosi sme tam z miešania malty predsa len odkukali, aj keď potom neskôr zasa šťastne zabudli. Ale predsa len sa mi dnes na chate pri rozličných opravách všeličo vybavuje. Z temnot zabudnutia, v nejasných a neistých náznakoch ako spomienka na éru prasličiek, plavúňov, papradí a jašterov. V útržkoch neostrých, zahmlených obrazov z pionierskeho i zo zväzackého praveku sa predsa len všeličo praktické vynára.

A hľa – vylámané murivo po mojich opravách opäť drží, agresívnou vodou vyžratá skruž, deravá ako rešet, je opäť scelená, ba aj mnou novovytvorený múrik sa dosiaľ nezospal. Pravda, som viac reštaurátorom než murárom a odvádzam viac modelársku prácu než betonársku, ale spomienky na drobné for-

Benjamín ŠKREKO v rokoch mladosti pri otváraní výstavy v redakcii Roháča

mor však má moc v prekvapujúcej skratke otupiť ich a zľahčiť, vyvolať oslobodzujúci smiech a priniesť dočasné uvoľnenie. Je to intelektuálna obrana, ktorá prináša viac úžitku ako zatínať pastí. Nikdy nezabudnem na symbolický aplauz celého Česko-Slovenska pre Eduarda Hrubeša, ktorý krátko po okupácii v roku 1968 v nabitej Lucerne povedal: „A vítám i zástupce sovietskych vojsk, dočasne umiestnené na prvom balkoně.“ Tomu sa povie duchaplný vtip, aký pohne tyranii žlčou a pozdvihne prirubených. Ale to chce okrem mozgu aj odvahu. Hrubeš zaň zaplatil dvadsaťročným dištancom. Keby namiesto toho napísal na múr: Rusi, domov!, bolo by to „zhrubeša“ to isté, ale možno iba za cenu poriadkovej pokuty. Smutný humor dnešných médií, o ktorom ste vraveli v otázke, je odrazom ťažkopádnosti a nástenkovosti jeho tvorcov. Našťastie, sú aj výnimky, ktoré okrem maľovania veľkých uší dokážu aj stíhať masky.

• Aké pranie do nového roka sa vám pozdáva, čo želáte ľuďom okolo vás a celému Slovensku?

Čo iné ako mier a prácu, dve základné podmienky na dôstojný život bez nervozity a narušenia vzťahov. A veriacim aj neveriacim schopnosť prijať posolstvo Vianoc ako ponuku dobra, ktoré nás presahuje.

tie a jednotlivé technológie z čias brigádnických mi predsa len pomáhajú. Nuž teda tá neradostná, predčasne dospelá a lopotná mladosť mi je na staré kolena na chate predsa len na čosi dobrá. A dozaista nielen mne! To však neznamená, že by som chcel odporúčať, aby sa skautská romantika opätovne nahradila pionierskym „polopatizmom“. To teda rozhodne nie! Každý vek si žiada svoje. Detstvo potrebuje romantiku zálesáctva, nie pseudoromantiku computerových hier a tvrdenia pri počítačoch, mládenecký vek zas romantiku prvých lások. Až produktívny vek sa môže zadúšať nekonečnou porciou práce.

Lenže posúďte sami: Pomohlo by mi na chate viazanie uzlov alebo lovenie bobríka mlčanlivosťou? Takže opätovne môžem uspokojiť seba i vás, milí čitatelia, že všetko zlé je na čosi dobré. Ibaže medzi tým zlým a tým nakoniec dobrým môže niekedy uplynúť aj celý ľudský život!

Jednako však, ak mám byť naozaj úprimný, priznávam, že by som radšej v úplnej murárskej nevedomosti spomínal na sladké časy romantiky mladých liet.

Ekonomické prínosy a sľubné opatrenia v roku 2014 Dobré veno pre blízku budúcnosť

Spracoval: (jč)

Pokúsme sa z niekoľkých agentúrnych prameňov načrtnúť chronologický prehľad udalostí v roku 2014, ktoré môžu ovplyvniť slovenskú ekonomiku už v roku, na prahu ktorého stojíme. Z tohto prehľadu cítiť závan optimistického vzduchu, než na aké si slovenský čitateľ za posledné roky zvykol. Nie je to však schválnosť redakcie, ani pokus nasilu meniť čierne prognózy ostatnej slovenskej tlače. Aj preto sa prehľad vyvaruje komentárom.

Rok sa v našej zemepisnej šírke začína v zime, takže ňou začneme aj náš prehľad.

■ ZIMA 2014

– otvára sa nová odletová hala na letisku Poprad – Tatry, aby zvládla stúpajúcu návštevnosť Tatier, najmä turistov z Ukrajiny a Ruskej federácie počas budúcej letnej a zimnej sezóny; nikto netuší, čo sa o niekoľko týždňov na východ od nás zomelie

– spresňujú sa zásady verejného obstarávania, vyhláška stanovuje prísnejšie finančné limity

– protimonopolný úrad schvaľuje rozhodnutie vlády odkúpiť materskú spoločnosť SPP

– začína sa výstavba diaľkovej obchvatu Ružomberka v jednom z úzkych hrdiel na trati Bratislava – Košice

– podnikateľom roka sa v celostátnej ankete stáva zakladateľ a riaditeľ a. s. Decodom Vladimír Šrámek

– dochádza k dohode, podľa ktorej Európska investičná banka nám požičia na rozvoj poľnohospodárstva a lesníctva stovadsať miliónov eur

– začala sa výstavba obchvatu Bánovci nad Bebravou na rýchlostnej komunikácii R 2

– SPP a Gazprom dohodli dlhodobý kontrakt o dodávkach zemného plynu

■ JAR

– ministerstvo vnútra spúšťa program prestavby štátnej a verejnej správy a sústreďovanie služieb do osobitných centier v okresných mestách (ESO) s prísľubom väčšieho komfortu pre ľudí a úsporou sedemsto miliónov eur pre štátnu pokladnicu v prvých štyroch rokoch

– podpisom prezidenta republiky vstúpil do platnosti sprísnený zákon o nebankových subjektoch, ktorý vylučuje možnosť úžerníckych praktík a obmedzuje nebezpečenstvo straty majetku (obyčajne domu)

– EÚ schválila rast digitálnych služieb v SR, prístup na internetovú sieť novej generácie a ďalší rozvoj IT v rokoch 2014 – 2020

– začala sa generálka 4. bloku atómovej elektrárne v Jaslovských Bohuniciach

– od 1. mája môžu kupovať pôdu na Slovensku aj cudzinci, skončilo sa desaťročné moratórium; prijali sa však zábrany zamedzujúce neefektívnemu výpredaju územia

– maďarská spoločnosť MOL odkúpila talianske čerpacie stanice Agip na našom území

– päť predajcov počítačovej techniky dostalo pokutu vyše štyroch miliónov eur za kartelovú dohodu o cenách

– štát revidoval nevýhodný predaj Slovenského plynárenského priemyslu z čias ministra financií I. Mikloša a odkúpil ho späť

– medzinárodný arbitrážny súd zamietol žalobu rakúskej Euram Bank na náhradu škody stotridsaťjeden milión eur pre zavedenie limitu zisku zdravotných poisťovní

– švajčiarska spoločnosť Ahans Alstätter Eisenbahn kúpila šesťdesiatšesť percent akcií slovenskej železničnej spoločnosti Cargo

– Sberbank Moskva súhlasila s pôžičkou osemstosedemdesiat miliónov eur pre Slovenské elektrárne na dostavbu atómy v Mochovciach

– začala sa generálna oprava tretieho bloku v Jaslovských Bohuniciach

– štart výstavby diaľnice D-1 z Lietavskej Lúčky po Dubnú Skalu s najdlhším slovenským cestným tunelom Višňové

– začala sa výstavba diaľničného obchvatu Žiliny

– Európska komisia schválila rozsah fondov pre SR na najbližších sedem rokov vo výške 15,3 miliardy eur

– holandská spoločnosť Achmea, majiteľka zdravotnej poisťovne Union, musela na základe rozhodnutia medzinárodného arbitrážneho súdu vrátiť Slovenskej republike neoprávnený zisk

– americká spoločnosť US Steel stiahla žalobu proti SR a po sľúbenej úprave ceny elektriny zrušila svoje rozhodnutie zastaviť výrobu ocele a odísť z Košíc

■ LETO

– Slovenský Transpetrol podľa novej zmluvy bude prepravovať ropu pre Českú rafinériu aj v rokoch 2015 – 2016

– vláda prijala veľkorysý strategický plán rozvoja dopravnej infraštruktúry SR do roku 2020

– prezident republiky podpísal zákon, podľa ktorého sa hranica pre životné minimum nebude znižovať ani v prípade deflácie

– začalo fungovať Elektronické trhovisko, prvá veľká bariéra proti korupcii

– ministra hospodárstva Tomáša Malatinského vystriedal doterajší štátny tajomník rezortu Pavol Pavlis

– novela zákona o ochrane spotrebiteľov vrátila farmárom možnosť voľného predaja svojich produktov na trhoch

– v priestore Vojenského opravárenského závodu v Novákoch otvoril podnik CZ filiálny zbrojársky závod CZ-Slovensko na výrobu ľahkých zbraní

– začal sa raziť diaľničný tunel Poľana pri Skalitom smerom do Poľska

– Národná banka Slovenska získala väčšie kompetencie pri kontrole bánk a investičných spoločností na Slovensku v zmysle nových pravidiel EÚ, ktoré viac chránia užívateľov bánk

– nadobudla platnosť novela zákona o dlhopisoch, ktorá pomôže najmä malým začínajúcim podnikom, tzv. startupom

– začala sa spolupráca Transpetrolu s chorvátskou prepravnou spoločnosťou Jadranski naftovod

– začal sa budovať dva a pol kilometra dlhý diaľničný tunel Ovciarstvo pri Čadci

– začalo sa razenie dvojkilometrového diaľničného tunela Čebrať pri Ružomberku

■ JESEŇ

– SPP a E.ON uzavreli zmluvu na prepravu zemného plynu pre západnú Európu v objeme dva milióny kubických metrov denne

– začal platiť zákon o povinnom platení dane z príjmu za ubytovanie turistov

– z funkcie šéfa Burzy cenných papierov musel odísť Jozef Medved; pre burzu požičoval vozidlá od firmy, ktorej bol jediným majiteľom

– začal sa proces ozdravovania slovenského súdnictva prijatím súboru prvých opatrení, schválením spôsobu previerok sudcov a dlhoočakávanými personálnymi zmenami v slovenskej justícii, čo bude mať dosah aj na ekonomiku štátu

– zákonne sa zakázala na Slovensku ťažba zlata kyanidovým lúhovaním

– nemecká gumárska firma Continental v Púchove otvorila pri výrobnom závode aj výskumné a technologické stredisko

– Ústavný súd SR zamietol návrh päťdesiatjeden opozičných poslancov o nesúlade nového zákona o dani z príjmov s Ústavou SR

– hromadný export pitnej a minerálnej vody (potrubím alebo cisternami) z SR znemožnil doplnok Ústavy SR

– študenti a dôchodcovia začali cestovať vlakmi zadarmo, pribudlo jedenásť diaľkových vlakov a veľa ďalších železničných spojov; v Bratislavskom kraji tridsaťsedem denne, v Trnavskom dvadsaťsedem, Trenčianskom pätnásť, Nitrianskom dvadsať a pod.

– do integrácie denného trhu s elektrinou k trojici krajín SR, ČR, Maďarsko pribudlo Rumunsko

– rozšírila sa výroba v závode Volkswagen v Devínskej Novej Vsi; SR mohla v roku 2014 vyrobiť prvý raz viac ako milión áut, tento cieľ sa pre sankcie voči Rusku nepodarilo dosiahnuť

– bolestivý výpadok ruských a ukrajinských turistov v zimných Vysokých Tatrách pre vojnový stav na Ukrajine sa podarilo eliminovať prílevom turistov z iných oblastí, pribudla aj letecká linka z Rigy, ktorá umožňuje spojenie hosťom z Lotyšska, Poľska i zo Škandinávie

– vláda vypovedala talianskemu Enelu zmluvu o prevádzkovaní hydroelektrárne na vodnom diele Gabčíkovo

– podpísala sa nová zmluva medzi SR a Ruskou federáciou o dodávkach a tranzite ropy cez slovenské územie

– Slovensko sa stalo veľkým európskym exportérom mechanických hračiek, vo vývoze elektrických vláčikov a súprav je dokonca na 1. mieste v EÚ

– najmenej dvojnásobne predraženou kúpou CT prístroja pre piešťanskú nemocnicu začala vládnuca strana Smer prísne vyvodzovanie osobnej zodpovednosti za podobné zlyhanie vládnych činiteľov i zástupcov Smeru v správnych orgánoch spoločnosti

– hneď v prvom kole aféry podali demisiu ministerka zdravotníctva a podpredsedníčka NR SR pôsobiacia v dozornej rade nemocnice; nový kurz, ktorý môže mať veľké dôsledky pre ekonomiku, privítala verejnosť

– niektoré postavy slovenskej politiky to však využili na vlastnú propagáciu

– vláda na sklonku roka v spolupráci s niekoľkými opozičnými politikmi začala rozsiahať akciu proti tzv. schránkovým firmám, najväčšiemu nebezpečenstvu protizákonného podnikania, daňových únikov a korupcie

– opatrenia proti únikom na dani zo zisku a dani z pridanej hodnoty priniesli do štátnej pokladnice v roku 2014 (s predpokladom do konca daňového obdobia) takmer miliardu eur

– SR získala vedúce postavenie medzi krajinami strednej a východnej Európy, členmi EÚ v obchode s Čínou; len tri najväčšie čínske spoločnosti, pôsobiace v SR, reinvestujú v roku 2015 dovedna asi 120 – 150 miliónov eur a vytvoria pracovné miesta pre tisícito ľudí

– premiér ohlásil druhý sociálny balík v roku 2015, ktorý by mal pomôcť aj podnikateľom

– uprostred decembra bločková lotéria pokorila hranicu sto miliónov bločkov a jasne sa podpísala pod lepší výber dane z pridanej hodnoty

– SR sa stala spolupracujúcim členom Európskej vesmírnej agentúry, čo urýchlí rozvoj satelitných služieb a výroby s vysokou pridanou hodnotou; riadnym členom môžeme byť po piatich rokoch

– na poslednom rokovaní vlády v roku 2014 prijali plán zvyšovania zamestnanosti v SR na roky 2015 – 2020

NAMIESTO PARTE

V Krajskom múzeu Matice slovenskej v Bratislave bolo dlhé roky dobrým zvykom slovenských hostí z celého sveta podpisovať sa na múr v mojej pracovni. Unikátne autentické a neopakovateľné podpisy „slávnych“ Slovákov, ktorí sa u nás zaznamenali (autentický podpis je trvalo cenný dokument), boli pre ďalších hostí osobitným lákadlom. Tu zanechal svoj podpis aj náš priateľ a priateľ mnohých Slovákov doma i vo svete MUDr. Ludovít PAVLO. Verný Slovak, kresťan, stúpenec slovenskej štátnosti a suverenity v oboch historických chvíľach slovenského národa v 20. storočí, neúnavný propagátor a advokát slovenskej štátnosti v USA a vo svete, kde ho po druhej svetovej vojne zahnal osud.

Umenie dobre umierať

Stanislav BAJANÍK – Foto: (et)

MUDr. Ludovít PAVLO

Ako jeden z delegácie Slovenskej ligy v Amerike tlmočil v roku 1992 predsedovi vlády Slovenskej republiky Jánovi Čarnogurskému potrebu „obnovenia slovenskej štátnej samostatnosti, na čom celý tvorivý zahraničný život trval.“

■ SAMOSTATNÁ KAPITOLA

Slovensko, Európa, Amerika – to boli prvé „galeje“ aj zosnulého Dr. Ludovíta Pavla, povinne udomácného v slovenskom i neslovenskom zahraničí (Taliansko, Nemecko, Belgicko, Rakúsko, USA...), rovnako ako tisícov štvancov, vyhnančov bolševicko-eštebáckeho režimu.

Za dlhé desaťročia sme sa nemohli s ním stretnúť za hranicami napriek nedoceneným obetiam a obetiam pre nás a podakovať za vklady, úsilie, zdravie, ohotu, odvahu, diplomáciu...

Dr. L. Pavlo bol jeden z tých neobľomných, vytrvalých, ustálených, nekompromisných – a tým aj nebezpečných pre bývalý režim...

Nepripomínajú nám mnohé známe a zaniknuté miesta posledného odpočinku našich zaslúžilých trpiacich Slovákov v zahraničí ďalšie národné cintoríny vo svete ako satelity martinského národného martyria a tamojšieho Národného cintorína!?! Aj tu sa natíska otázka potreby zmapovať tieto zahraničné miesta národnej pamäti a predstaviť mladej generácii body jej existencie, po ktorých nevedomky kráča i teraz, keď odchádza zo Slovenska a zavše nemá potuchy, že jej tam miesto a povest' pripravil niekto iný.

Toto a možno ďalšie by nám pripomenul aj Dr. L. Pavlo, ktorý nás nedávno navždy opustil. A nielen to. Cítili sme v ňom nielen lekára – psychiatra, neurológa, znalca duše a „sociálnych sietí“ ľudského utrpenia, ale i priateľa a brata, ktorý vedel nájsť svoje národné i duchovné miesto i vtedy a tam, kde to nebolo ani populárne, ani bezpečné a kde jeho takt a duchovná vyspelosť roznášala slovenskosť ako regeneračnú infúziu na posilnenie nervovej sústavy slovenského zahraničania...

Ars bene moriendi – umenie dobre umrieť je umením.

Dr. L. Pavlo bol jeden z tých neobľomných, vytrvalých, ustálených, nekompromisných – a tým aj nebezpečných pre bývalý režim...

Dr. L. Pavlo bol jeden z tých neobľomných, vytrvalých, ustálených, nekompromisných – a tým aj nebezpečných pre bývalý režim...

Dr. L. Pavlo bol jeden z tých neobľomných, vytrvalých, ustálených, nekompromisných – a tým aj nebezpečných pre bývalý režim...

Dr. L. Pavlo bol jeden z tých neobľomných, vytrvalých, ustálených, nekompromisných – a tým aj nebezpečných pre bývalý režim...

Dr. L. Pavlo bol jeden z tých neobľomných, vytrvalých, ustálených, nekompromisných – a tým aj nebezpečných pre bývalý režim...

Dr. L. Pavlo bol jeden z tých neobľomných, vytrvalých, ustálených, nekompromisných – a tým aj nebezpečných pre bývalý režim...

Dr. L. Pavlo bol jeden z tých neobľomných, vytrvalých, ustálených, nekompromisných – a tým aj nebezpečných pre bývalý režim...

Dr. L. Pavlo bol jeden z tých neobľomných, vytrvalých, ustálených, nekompromisných – a tým aj nebezpečných pre bývalý režim...

Dr. L. Pavlo bol jeden z tých neobľomných, vytrvalých, ustálených, nekompromisných – a tým aj nebezpečných pre bývalý režim...

■ ŽIVOTOPIS NEBOHÉHO

Ludovít Pavlo sa narodil 18. marca 1925 v Michalovciach v rodine tesára a poštového doručovateľa ako druhé dieťa. Po absolvovaní miestneho gymnázia odišiel do Bratislavy, kde začal študovať na lekárskej fakulte Univerzity Komenského (1945). Po politickom prevrate v roku 1948 sa pre svoje členstvo v Klube demokratických akademikov a kontakty s predstaviteľmi Demokratickej strany a Ústrednou katolíckou kanceláriou stal objektom sledovania štátnou bezpečnosťou. Uvážnili ho a mučili. Spolu s priateľmi 23. februára 1950 preplávali riekou Moravu a cez Rakúsko prešli do Nemecka. V štúdiu medicíny pokračoval v Leuvene v Belgicku a dokončil ho v Nemecku. Tam sa zoznámil so svojou budúcou manželkou Máriou Steinhüblou. Aj ona bola lekárka a po krátkej praxi v Nemecku sa rozhodli pre život v USA. Spoločne vychovali dve deti – lekárku Anne-Marie a právniku Lewisu.

Po niekoľkoročnej praxi v nemocnici sa L. Pavlo zamerlal na prax rodinného lekára. Vďaka dobrým investíciám sa stal zámožným človekom, ktorý veľkoryso podporoval rôzne kultúrne a spoločenské aktivity slovenskej komunity a vo volebných rokoch ako presvedčený republikán štedro prispieval na volebné fondy svojich kandidátov. Mal dobré kontakty s prezidentom R. Reaganom i G. Bushom st., no keď išlo o záujmy Slovákov, nebránilo mu to stretávať sa aj s demokratickým prezidentom Clintonom a s jeho manželkou.

Za svoju prácu medzi americkými Slovákami dostal od Multiethnic Federation v roku 1996 prestížne ocenenie Medal of Honor a 1. januára 1998 prevzal z rúk prezidenta SR Michala Kováča Pribinov križ I. triedy.

Po odchode do dôchodku pracoval ešte niekoľko rokov ako výkonný predseda Slovenskej ligy v Amerike. Napísal desať kníh v slovenskom i anglickom jazyku. Bol členom Spolku slovenských spisovateľov. V ostatných rokoch žil v Connecticute na Floride a každé leto v Bratislave. Dr. Ludovít Pavlo bol oddaným členom Matice slovenskej.

Rozlúčka s nebohým L. Pavlom v bratislavskom krematóriu

S predsedom Matice Mariánom TKÁČOM o zložitom uplynulom období aj o výhlade čo ďalej

Náročný rok za nami a ďalšie nás čakajú

Doterajší štvrtý rok vo funkcii predsedu Matice slovenskej bol pre jej predsedu Mariána TKÁČA určite najnáročnejší, ale v istom zmysle aj zlomový. V živote národnej inštitúcie, v jej každodennej praxi a činnosti sa až príkro potvrdila stará známa pravda, že „peniaze sú vždy až na prvom mieste“. Rovnako aj bradaté teórie o ekonomickej základni a ideologickej nadstavbe.

Zhovárať sa Pavol JAVORSKÝ – Foto: archív SNN

A nemala by práve Matica byť prvá medzi prvými, ktorej ide o dobré meno štátu, ku vzniku ktorého tak výrazne prispela?

• **Otvorili ste tému budúcnosti – čím by mala Matica byť v treťom tisícročí? Z času na čas sa objavujú názory oveľa radikálnejšie: potrebujeme ešte Maticu vo vlastnom štáte, keď jej niekdajšie funkcie plnia štátne orgány?**

Veď práve že neplnia, ale otázka je to vážna: v čom je opodstatnenosť Matice v súčasnosti? A počujeme: Matica slovenská by mala zjednocovať celú slovenskú spoločnosť... Matica by mala preukázať svoju opodstatnenosť... Mala by byť zásobárňou podnetov – think-tankom vo všetkých oblastiach spoločensko-kultúrneho života. To sú vyjadrenia politikov. Dokonca 16. mája 1990 Václav Havel na návšteve Matice povedal: „Matica ako centrum politickej vzdelanosti, ako jej križovatka a zároveň ako strážkyňa identity slovenského národa bola vždy nepriamo aj politickou inštitúciou.“ A práve v tom – v nepriamej politickosti Matice a v neodlíšení politiky a straníckosti – je jej problém. Už vydávanie tohto, poviem jediného „slovenského“ týždenníka nielen podľa používaného jazyka, je politikou. V roku 1993 uviedol francúzsky spisovateľ Michel Guéren v Literárnom týždenníku: „Vy Slováci úzkostlivo chránite svoje duchovné dedičstvo. Je vo vás niečo detsky neskazené a čisté. Vy Slováci naozaj veríte, že ľudstvo cestu nájde. My na Západe čakáme na vašu neskazenú interpretáciu, vy držíte pochodne nádeje.“ Teda – sme tu pre onú „pochodeň nádeje“. Potešia aj slová Antona Semeša zo záveru jeho knihy Nie sme tu odvčera: „Nám v prítomnosti prísluší projektovať budúcnosť. A keby politické štruktúry aj zlyhali, ostáva nám tu Matica ako jediná osvedčená ochrankyňa nášho národa.“

Ulohou Matice nikdy nebude povedzme „dobývať vesmír“, je ňou a bude zvyšovať sebavedomie Slovákov, lebo vinou osudu sme jedným z najmenej sebavedomých národov sveta. Potrebujeme vlastenecký spoločenstvo, ktoré zároveň plní aj smernicu UNESCO o ochrane nehmotného kultúrneho dedičstva z roku 2003, zastane sa Slovákov vo svete i doma, na zmiešanom území, kde sú v menšine. Naše konanie má vytvárať priestor pre celé rodiny – od babiek a dedkov, cez rodičov až po deti, žiakov a študentov – na precitovanie a prežívajúce prirodzených hodnôt, akými je láska k vlasti, k tradíciám a tradičným hodnotám, k histórii, ale i k prírode. Práve vyhodnocujeme anketu na tému „vízia Matice“ a chystáme na začiatku tohto roku okrúhly stôl, kde bude reč o matickej budúcnosti.

• **Heslá a vatry, oslava martýrov, to je jedna vec, budme však podľa možnosti konkrétni. Ako na to?**

Vo viacerých našich miestnych odboroch, osobitne v odboroch Mladej Matice, majú bohaté skúsenosti so spájaním vlastenectva s bežnými záujmami generácií bez páťosu. Napokon také akcie organizujeme aj z centra. Sú to viaceré stretnutia s ľuďmi všetkých kategórií, rodičov s malými deťmi, ale aj školákov či študentov, kde možno modernou, a predovšetkým nenásilnou formou, napríklad aj pesničkami na slová našich klasických básnikov, dať im to, čo im škola nedáva. Naším cieľom bude poskytovať informácie viac „obrázkovou“ ako písanou či prednášanou formou. Bude sa aj naďalej usilovať dostať sa na

o nás traduje povest „holubičieho“ či dobrého národa. Ak opomenieme aj necnosti holubov, ostáva otázka bez odpovede: Ostali by sme aj potom ešte Slovákmi?

• **A čo Slováci v zahraničí, Slováci na jazykovo zmiešanom území, čo tu môže a dokazuje Matica?**

Náš štát zveril starostlivosť o krajanov Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí, s ktorým úspešne spolupracujeme – napríklad pri pamätníku v Zalaváre. Zahraniční Slováci vítajú aj spoluprácu s Maticou, a tu sú rezervy. Aj pri obmedzených zdrojoch sa môžu lepšie rozbehnúť aktivity Krajanského múzea i naše osobné kontakty so Slováckmi vo svete. A na zmiešaných územiach? Tam by malo byť a aj je ťažisko našich aktivít. Veď tri štvrtiny našich oblastných stredísk pracuje práve tam. Akcii je veľa. Len úchytkom: v Komárne slovenský muzikál, v Nových Zámkoch vyznanie slovenčiny, v Šali sídli Maľko, v Galante má domovské právo kantiléna, v Rimavskej Sobote sa rozrastá Park slovenských národovcov. Toto a všeličo iné však nestačí, pretože pre náš štát je starosť o svojich, na rozdiel od južných susedov, tabu. Už dvakrát sme sa stretli vo Fiľakove a naznačili sme, kde vedie cesta na udržanie slovenkosti na našom juhu. V zmene volebného systému, v zmene v riadení školstva, ale i v recipročných opatreniach, napríklad vo finančnej podpore „nerozhodných“ rodičov v záujme vzdelávania ich detí v maďarčine. Naša vízia budúcnosti sa musí dotknúť aj tejto témy, no najmä prebudiť podnikavujúce orgány štátu, ale i cirkvi.

• **Vo verejnosti sa šušká, že veda je v Matici popoluškou. Je to tak?**

Je, aj nie je. V nijakom prípade však so svojimi profesionálnymi kapacitami sa ani len nemôžeme priblížiť štátnej vede, alternatívnu maticnú vedu však potrebujeme. A zrejme cesta k nej vedie väčšmi po tradičných cestičkách maticných vedeckých odborov ako nedostatočne podporovaných a vybavených profesionálnych pracovísk. U nás k vede radíme aj maticný archív. Je naozaj veľká škoda, že sme v prvom kole vypadli z digitalizácie našich cenných archívnych dokumentov. Verím, že budú ďalšie kolá.

• **A na záver, ako by mala vyzerať Matica na konci tohto roku? A vaše osobné plány do budúcnosti?**

Verím, ba som presvedčený, že odídu z nej spory a hmotne sa zastabilizuje. Ja urobím v záujme toho vedno s členmi užšieho vedenia všetko, čo budem môcť. A moje osobné plány? Tie poznamenáva akási čudná mráka, ktorá oblieta svet. Ale aj slovenská neprajnosť a nežičlivosť. No nie som ten, ktorý by tieto neresti chcel prekonať len osobným nič nerobením.

• **Mohli by ste tento diskrepantný, zložitostami, protirečivosťami, ale aj zlomyseľnosťou naplnený rok priblížiť lapidárnym jazykom odosobneného manažéra?**

Maticu zasiahla najprv finančná a následne i hodnotová kríza v celej svojej nahote. Neografia v súvislosti s výstavbou novej fabriky hospodárila v roku 2013 – a napokon aj v roku 2014 – so stratou, čo sa nepriaznivo odrazilo na rozsahu našich neštátnych príjmov, chýbalo nám niekoľko stotisíc eur na pokrytie výdavkov. Proces hľadania východísk a riešení sa neúmerne predlžoval, rozpočet sme napokon schválili až pred koncom roka a oheň bol na streche.

• **Ako vnímate výzvy na vaše odstúpenie?**

Áno, popri naznačených starostiach a ďalších súvisiacich s poslaním a činnosťou Matice musel som čeliť aj výzvam na odstúpenie. Ktosi narátal, že ich bolo dvadsať, čo je možné – a s niektorými som naozaj vonkoncom nepočítal. K číslam: do funkcie ma zvolilo 256 z prítomných 440 maticiarov na valnom zhromaždení, čo bolo 56,95 percenta. Víťazstvo v prvom kole nad dvojicou protikandidátov ma zaväzuje. Vyhlásil som, že o odstúpení z funkcie predsedu začnem uvažovať vtedy, ak sa nepodarí proces ozdravenia. Preto som sa s novým správcom Marošom Smolcom a s ďalšími členmi „užšieho vedenia“ sústredil na skutočné ozdravenie Matice. Nastúpili sme bolestivý proces reštrukturalizácie i personálnych riešení a „odrazili sme sa odo dna“. Žijem podľa zásady, že z každej skúsenosti, aj negatívnej, sa treba poučiť. Nuž, som múdrejší: niektoré rozhodnutia netreba odkladať. Tak ako som neváhal rozhodnúť ešte pred definitívnym právnym stanoviskom príslušných štátnych orgánov o bezodkladnom zverejňovaní všetkých zmlúv na internete, mal som energetickejšie riešiť aj post správcu. Ale je tu aj iné poučenie: Matica je otvorená diskusia, je však v záujme Matice, aby diskusia neprekračovala jej priestory. Po neuzavretej kauze zverenia Národného pokladu súkromnej nadácii, nesúcej maticné meno, a následnom investovaní istiny do bezcenných zmeniek krachujúceho súkromného družstva – čo už samo osebe je v rozpore so zákonom o nadáciách – verejnosť rada „prijme“ akékoľvek negatívne in-

formácie, ktoré dobrému menu Matice nepomáhajú. A čo povedať o takzvanej „obrodenej“ Matici, komu, či čomu slúži? Dokonca mám niekedy pocit, že poniektorým maticiarom ako keby nešlo o nič iné, len o rozvrat. Zabúdajú, že verejné bezvýhodiskové útoky na mňa sú útokmi na predsedu Matice, teda na Maticu.

• **Dotkli ste sa problému Národného pokladu, teda vlastne výťažku zbierky naň v prvej polovici deväťdesiatych rokov minulého storočia. Ako to teda vyzerala vôbec s maticným majetkom?**

Dobre ste to oddelili: Národný poklad a maticný majetok sú dve rozdielne veličiny. Pri vzniku druhej Slovenskej republiky sa zopakoval pokus z tridsiatych rokov 20. storočia, keď si národ zhromažďoval svoj poklad. Pravda, dvakrát do tej istej rieky sa vstúpil nedá. V prvom prípade zbierku organizoval štát a výnos zbierky plus zahraničnoobchodné aktivity, ako aj výnos z ťažby zlata sa stali súčasťou krytia vtedajšej slovenskej meny v obhospodarovaní národnou bankou. V druhom prípade sa správy „pokladu“ ujala Matica bez akéhokoľvek právneho určenia a naložila s ním tak, ako naložila: peňažná časť má podobu bezcenných a už dávno neplatných zmeniek, kov (koľko však?) sa nachádza v plechovej skrini, akurát na výtvárne diela sa nesiahlo. Okrem toho sa však naši predchodcovia angažovali aj v podnecovaní investícií maticných subjektov a aj jednoduchých maticiarov do Maticného fondu (kupónové knižky) a priamo do Podielového družstva Slovenské investície, ktoré skrachovalo. Tu sú straty objemovo ešte väčšie ako pri zle investovanom Národnom poklade. Čas uteká a vyšetrujúce orgány konajú, ako konajú, teda skôr nekonajú. Pokiaľ ide o nakladanie s maticným majetkom, nové personálne riešenia sú prísľubom jeho zlepšenia. Som milo potešený akčnosťou nových, mladých maticných manažérov.

• **Sú aj názory, či bolo treba tieto kauzy otvárať, či ste svojim „čistením“ Matice veci pomohli...**

Nuž hej, počul som to. Ale neplatí v právnom štáte, že každý, kto má podozrenie z nenáležitého nakladania s verejným majetkom, má konať?

Druhá svetová vojna poznačila nielen ľudí, ale aj vtedajšie peniaze

Ako sa menili mince a bankovky prvej Slovenskej republiky

Zbyšek ŠUSTEK – Foto: autor

Aj keď na začiatku druhej svetovej vojny zažívalo Slovensko nepopierateľnú hospodársku konjunktúru, nepriaznivým následkom vojny sa trvalo vyhnúť nemohlo. Už v apríli 1941 guvernér Slovenskej národnej banky profesor Imrich Karvaš v obsiahlej analýze hospodárskej situácie, zverejnenej v denníku Slovák, upozorňoval, že sa vyčerpávajú zásoby niektorých surovín a hrozia ťažkosti v niektorých priemyselných odvetviach. Prejavilo sa to aj na sústave platidiel, ktorá bola spočiatku budovaná na vysokej technickej a výtvarnej úrovni. Niektoré zmeny boli zrejme na prvý pohľad, iné ostali pred verejnosťou skryté. Viaceré by sa však skôr alebo neskôr uskutočnili, ak by vojna trvala o niečo dlhšie.

Prvou skutočne viditeľnou zmenou bola v roku 1942 razba dvadsať a päťdesiatihaliernikov z hliníka namiesto drahšej a strategicky významnejšej medi alebo mediniklu. Oproti iným európskym štátom to však bola zmena len mierna. Slovenské mince si naďalej zachovávali pekný vzhľad, zatiaľ čo v Nemecku, Protektoráte či Maďarsku sa už používali mimoriadne nevzhľadné drobné mince zo zinku alebo šerátozovaného železa. Boli čierne, zle čitateľné a s nábehom na koróziu.

■ TAJOMSTVÁ MINCOVNE

Len pracovníci kremnickej mincovne vedeli, že zavedenie podobných mincí sa pripravuje aj na Slovensku. Dokumentujú to zachované odrazy desaťhaliernika zo zinku s pôvodným obrazom bratislavského hradu alebo s úplne novým, silne zjednodušeným obrazom pozostávajúcím iba z hodnotovej číslice. Zmena čakala aj korunovú mincu. V jej prípade sa hľadalo dokonca niekoľko lacnejších materiálov – od železa až po mosadz. Pri päťkorunáku sa uvažovalo o elegantnejšom lacnejšom riešení, ktoré sa vtedy objavilo ako technická novinka v Rumunsku a Bulharsku. Išlo o razbu zo železných platničiek plátovaných tenkou vrstvou niklu. Navonok by sa zachoval pôvodný vzhľad mince, ale hodnota materiálu, z ktorého sa razila, by klesla. Otázkou bola len úprava hrany takýchto mincí,

keďže vrstvička mediniklu sa na nej odlupovala. Paradoxom tohto vojnového úsporného riešenia však je, že vlastne tým istým spôsobom sa dnes, v hlbokom mieri vyrába väčšina drobných mincí... Len technológia razenia je dokonalejšia a plátovanie navonok nie je vôbec viditeľné.

■ MINCE K VÝROČIU

Jedna pripravovaná zmena slovenských platidiel sa neuskutočnila v pôvodnom rozsahu práve pre vojnové podmienky. Na jar v roku 1944 sa totiž mali raziť dve strieborné pamätne mince k piatemu výročiu vzniku Slovenského štátu. Na prípravu nových výtvarných návrhov už neboli podmienky. Preto sa rozhodlo len upraviť návrh na dvadsaťkorunák, vydaný v roku 1939 pri príležitosti voľby Dr. J. Tisa za prezidenta Slovenskej republiky. Nové pamätne mince – päťdesiatkorunák a stokorunák – mali byť len väčšie, s iným textom. Pre aktuálnu situáciu sa napokon razil len päťdesiatkorunák, ktorý dodnes nájdeme v mnohých slovenských domácnostiach ako pamiatku.

Razba strieborných mincí počas vojny však bola veľkou slovenskou zvláštnosťou, ktorá bola nielen v protiklade k vyššie naznačeným tendenciám v samotnej sústave slovenských mincí, ale aj takmer unikátom v celej vtedajšej Európe. Ďalšou výnimkou bolo Rumunsko.

■ PÄTSTOKORUNÁČKA

Vojna zasiahla do štruktúry slovenských peňazí aj inak. Na jar 1940 sa uskutočnila súťaž na výtvarné návrhy sto-, päťsto- a tisícokorunáky. Jej výsledkom nakoniec boli riešenia na štyri bankovky. Okrem uvedených aj päťdesiatkorunáky. Dlhá sa však nedarilo vydať päťstokorunáčku. Preto až do konca vojny obiehali staré československé päťstokorunáčky s pretlačou Slovenský štát. Príčinou oneskorenia vydania novej päťstokorunáčky bola preťaženosť Tlačiarne bankoviek Národnej banky pre Čechy a Moravu, ktorá v tom čase nestíhala tlačiť inflačné obeživo ani pre Protektorát. S dvojročným oneskorením a po viacerých urgenciách ju Slovenskej národnej banke dodali až pod tlakom zvýšenej potreby obeživa, keď sa výrazne zvyšovala inflácia po nemeckej okupácii Slovenska v roku 1944. Pretlačené československé päťstokorunáčky na Slovensku obiehali až do menovej reformy 31. októbra 1945. Radosť z toho mali špekulanti a pašeráci na opačnej strane hranice, kde táto bankovka obiehala bez pretlaču. Za nákupmi na Slovensko chodili s päťstokorunáčkami s falšovanou pretlačou. Vela falzifikátov, prevažne primitívnych, len ručne kreslených, bolo zachytených v pohraničí práve koncom vojny.

■ STOVKA Z NEOGRAFIE

Prudké urýchlenie inflácie, vyvolané požiadavkami nemeckých okupantov, bolo príčinou aj ďalších zmien v obežive. Dokonca až do vydania úradnej vyhlášky dospel zámer vydať stokorunovú štátovku s iným obrazom, než aký bol na nej dovtedy. Jej prípravy dospeli do štádia jednostranných skúšobných nátláčkov dvoch párov farebného riešenia líca a rubu. Návrhy pripravil grafik martinskej tlačiarne Neografia Jozef Vlček, ktorý bol aj autorom desaťkorunáčky s portrétom Ľudovíta Štúra a dvadsaťkorunáčky s portrétom básnika Jána Hollého a viacerých poštových známok. Bankovka nebola vydaná, lebo Národná banka Slovenska spoločne s nemeckými poradcami našla iné, menej nápadné riešenie nedostatku obeživa – tlač druhého vydania už obiehajúcej stokorunáčky. Netlačili ju však ako prvé vydanie v súkromnej ceninovej tlačiarňi Giesecke a Devrient v Lipsku, ale v tlačiarňi Ríšskej banky vo Viedni, t. j. v zbratej tlačiarňi bankoviek Rakúskej národnej banky. Súbežne s tým bola objednaná vo firme Giesecke a Devrient v Lipsku aj tlač druhého vydania päťdesiatkorunáčky. S nepatrnými zmenami dospela tiež do štádia skúšobných

Zinkový odrazok pôvodne medeného desaťhaliernika a skúšobný odrazok desaťhaliernika so zjednodušeným obrazom a mince nižších nominálov.

nátláčkov, no tlač sa nakoniec neuskutočnila pre zombardovanie tejto tlačiarne, ako aj pre sťažnenú komunikáciu medzi Bratislavou a Lipskom koncom vojny.

■ INFLAČNÁ PÄTISÍCOVKA

Inflácia sa na Slovensku prejavila koncom vojny aj nedostatkom drobnejších mincí. Sťažovali si na to i miestne organizácie HSLS. Ministerstvu financií dokonca adresovali odporúčania vyradiť ďalšie mince alebo vydať drobné papierové peniaze. Razba nových mincí však už za daných podmienok nebola možná. Preto sa pripravovali jednoduššie päťkorunové štátovky. Autorom výtvarných návrhov bol opäť Jozef Vlček. Tlač jednorunáčky bola síce pripravená, ale zo zatiaľ neznámych dôvodov sa neuskutočnila. Jediným známym dokladom jej prípravy je exemplár zlepený z niekoľkých pásov rozstrihanej makulatúry. Do obehu sa 15. februára 1945 dostala iba jednoducho riešená päťkorunáčka. Na rube ju zdobí portrét dievčatka, nakreslený podľa fotografie Karola Plícku.

Inflácia si vyžadovala aj vysoké nominály platidiel. Na základe výtvarných návrhov Jozefa Vlčka (líce) a Ľudovíta Fulu (rub) bol vytlačený celý náklad päťtisícokorunáčky. Ak ju porovnáme po výtvarnej i technickej stránke so slovenskými bankovkami nižších hodnôt, ktoré vznikli v pokojnejších časoch, je veľmi jednoduchá a nevýrazná. Namiesto originálnej podobizny len mierne pre ňu prispôbili fiktívny portrét kniežata Mojmira, prevzatý z poštovej známky zo série Staroslovenské kniežatá. Bankovka nesie dátum 18. december 1944, čo zodpovedá dňu, v ktorom bolo rozhodnuté o jej vydaní. Jej samotná tlač

pokračovala ešte aj po prechode frontu. Aj keď potreba vyšších nominálov trvala i po oslobodení, keď bolo Slovensko až do menovej reformy z 31. októbra 1945 menovo samostatné, do obehu sa nedostala.

■ NA ŠESŤDESIATŠEŠŤ DNÍ

Napriek inflácii išlo na vtedajšie pomery predsa len o privysoké nominály. Kolkovanie, ktoré sa na Slovensku uskutočnilo v lete 1945, čiastočne znížilo množstvo peňazí v obehu. Zároveň asi chýbala aj odvaha či vôľa vydať bankovku vlastne už neexistujúceho štátu. Potrebu vydať vyššie nominály však banka predsa len počítala. Preto nechala prepracovať výtvarný návrh na vyššie spomenutú nerealizovanú stokorunáčku. S rovnakým obrazom, len s československým štátnym znakom a so zmenenými textami ju 24. augusta 1945 vydali ako dvetisícokorunáčku. Obiehala však len vo veľmi malom množstve iba šesťdesiatšesť dní. Zachované exempláre, ktoré naozaj boli v obehu, sú zberateľsky mimoriadne vzácne. Naopak, perforované kusy, ktoré neskôr dali zberateľom k dispozícii, sú bežným dokumentom.

■ VOJENSKÉ POUKÁŽKY

Koniec vojny rozšíril paletu vtedajšej meny obiehajúcej na Slovensku ešte o jeden druh peňazí. Boli nimi vojenské či „invázne“ poukážky v hodnotách jednej koruny, piatich korún, dvadsiatich korún, sto korún, päťsto korún a tisíc korún, ktoré vydával na oslobodenom území Československý menový úrad. Dával ich k dispozícii jednotkám Československého armádneho zboru, Červenej armády a Rumunskej kráľovskej armády operujúcich na území Slovenska a neskôr aj Moravy a Čiech. Slúžili na výplatu služného vojakom a na drobnejšie nákupy potravín alebo platby za rôzne služby. Inými slovami, legalizovali a psychologicky uľahčovali vojenské rekvizície, resp. ich ťarchu prenášali z osôb, ktoré vojskám nejaký tovar alebo služby poskytli, na celú spoločnosť. Mali jednoznačne inflačný charakter. Predstavovali vlastne akúsi daň za oslobodenie. Ich tlač si v ZSSR objednala v apríli 1944 československá exilová vláda v Londýne. Z tohto hľadiska bola ich emisia legitímna a ich oběh bol dodatočne uzákonený vyhláškou Slovenskej národnej rady. Do určitej miery však ide len o formálne hľadisko, lebo dnes je známe, že tlač analogických platidiel si bez vedomia exilovej vlády pripravovalo aj velenie Červenej armády. Ak by ho exilová vláda nezaskočila svojou objednávkou, zrejme by si Červená armáda na česko-slovenskom území vydávala vlastné invázne platidlá, tak ako to robila v nepriateľskom Rumunsku a Maďarsku. Takto mali česko-slovenské orgány nad ich emisiou aspoň určitú kontrolu. Nezabránil však tomu, aby sa malá časť nedostala do rúk Červenej armády priamo z tlačiarne. Zistilo sa to až po vojne, keď objem stiahnutých poukážok mierne prevyšil objednané množstvo. Pritom treba rátať s tým, že časť riadne vydaných poukážok sa zničila, stratila alebo si ju obyvatelia z rôznych dôvodov ponechali.

Česi pri historických retrospektívach už na „bratov“ zabúdajú

Deformovaný kompas svedomia

Peter JÁNOŠÍK

Pri príležitosti dvadsiateho piateho výročia novembrových udalostí v roku 1989 uviedla Česká televízia seriál s trochu domýšľavým názvom *České století, který mapoval osudy českého národa od začiatku tretej svetovej vojny až po rozpad Česko-Slovenska. Nebolo v ňom všetko podľa historickej pravdy. Tvorcovia trebárs úplne vygumovali úlohu Štefánika pri vzniku ČSR, tvrdého Beneša vykreslili ako bezradného starca a Hlinkom sa nezaoberali vôbec. Napokon, on Čech nebol. Iba potvrdili, že Česko-Slovensko bol štát český.*

Seriál *České století* sa skončil až po novembrovej revolúcii, keď sme chceli zo spoločného koláča „ako bratia“ rovnú polovicu. Kľúčovým okamihom tých udalostí bolo úsilie slovenskej politickej reprezentácie presadiť tzv. kompetenčné zákony, napríklad, aby Slovensko malo svoju Národnú banku. Vo vypätej atmosfére politických rokovanií kládol vtedajší premiér Václav Klaus za slovenské požiadavky zá-

sadnú otázku: „Slováci, čo jste zač?“ Z hľadiska historickej pravdy by však otázka mala znieť opačne: „My Češi, co jme zač?“

■ ROVNÝ A ROVNEJŠÍ

Ani po sedemdesiatich štyroch rokoch spoločného nerovného súžitia neprišlo na českej strane k takejto kritickéj sebareflexii. Aj keď sa Václav Havel celý život živil absurditami, mal pravdu v jednom: „Človek musí

hľadať a nájsť svoje poslanie na zemi a kompasom na ceste k nemu je svedomie.“ Na českej strane tohto svedomia vo všeobecnom zmysle nebolo ani zamak. Pravda, poslanie budovať si štát brali Česi ako kategorický imperatív. Pred vznikom spoločného štátu s Čechmi bolo Slovensko najpriemyselnejšou oblasťou Uhorska, ale už v prvých rokoch ČSR začala Praha odbúvať priemyselné základy do Slovenska a inštalovala ich

v „historických zemích“. Tisíccky Slovák sa musel vysťahovať za prácou do Ameriky, kým na Slovensku sa usadzovali českí čelníci, poštovní úradníci, železničiar, učiteľia...

■ PONÍŽENIA A ÚSTRKY

To isté sa zopakovalo v rokoch po druhej svetovej vojne, keď sa zaostalosť Slovenska konzervovala a český priemysel napredoval aj zásluhou desaťtisícov slovenských robotníkov, ktorí tu prichádzali za lepším zárobkom. Nebolo to však iba v rušení ekonomickej základne, z ktorej sa tvorí chlieb. Politické svedomie českých ľudí sa nerozpakovalo zasahovať aj do nadstavby nového štátu, pričom uznávalo iba československý národ. Slovenský jazyk sa počesťoval. Pittsburská dohoda hovorila o Česko-Slovensku v názve štátu s pomlčkou. A českí politici ju neprijali ani po sedemdesiatich šty-

roch rokoch. A tak posledný názov spoločného štátu neznel ani Česko-Slovensko, ani Česko-Slovenská federatívna republika, ale Česká a Slovenská Federatívna Republika – s veľkými začiatočnými písmenami každého slova proti všetkým gramatickým pravidlám. Otázka: „My Češi, čo sme zač?“ je tak úplne namieste. Slováci iba dotvárali počet obyvateľov štátu na pätnásť miliónov s postavením chudobného príbuzného. Mnohí sa na Slovákov pozerali očami Jiřího Šlitra, ktorý v jednom svojom hudobnom vystúpení vykreslil obraz Slovenska ako baču, ktorý ovláda dve slová: „Ovce moje, ovce moje...“ Tí, ktorí dnes básnia o nadštandardných vzťahoch, len dokazujú, že tie predošlé vzťahy medzi Čechmi a Slovákmi neboli bratské a už vôbec nie štandardné. Rozdelenie bolo nevyhnutné. Uživame si ho už dvadsaťdva rokov.

Oravská plátennícka epopeja – zisky z nej a podlžnosti súčasníkov Usilovnosť tkáčov a vytrvalosť povozníkov

Vendelín ŤAŽANĎLÁK – Foto: internet

V uplynulom roku si na Orave okrem 1 120. výročia smrti kráľa Svätopluka a výročia narodenia Andreja Hlinku pripomínáme ešte jedno osobitné a interesantné výročie. Celoslovensky je menej známe, významne sa však dotýka obcí Oravskej kotliny, najmä v údolí Bielej a Čiernej Oravy a riečky Polhoranky. Súvisí s takzvanou Oravskou plátenníckou epopejou, teda s obdobím 18. a 19. storočia, keď plátenníctvo na Orave zaznamenalo nebyvalý rozvoj a ovplyvnilo život mnohých jednotlivcov i celých dedín a mestečiek.

Výroba plátenníkov

Prostredníctvom plátenníkov sa doma vyrobené a upravené plátno rozvážalo po celom Uhorsku, ba až do Egypta, Alexandrie aj do Ruska a na Krym. Dialo sa to na konských povozoch, pre tento cieľ zhotovených v Rabčiciach a v Oravskej Polhore, pričom plátenníci bývali mimo domova po celý rok.

■ PLÁTENNÁ EPOCHA

Oravská plátennícka epocha – jej dejiny a udalosti s ňou spojené – predstavujú osobitné, veľmi zvláštne, ba jedinečné, už neopakovateľné obdobie života ľudí z obcí na hornej Orave. Plátenníctvo bola namáhavá práca pri pestovaní ľanu a výrobe plátna a vykonávali ju prevažne ženy. Potom nasledovali činnosti súvisiace s jeho predajom, čo znamenalo takmer celoročné odlúčenie od rodín a pobyt v cudzom, ďalekom a neznámom svete, čo zas bola záležitosť mužov. Znamenalo to tisíce kilometrov ciest na upravených gazdovských vozoch, ťahaných konikmi, vrchovato naložených plátnom.

Obyvateľov dedín hornooravského regiónu k takejto forme zabezpečovania živobytia prinútila známa skutočnosť – vlastná, teda rodná zem bola veľmi neúrodná, neposkytovala dostatok obživy pre zväčša veľmi početné, mnohohodné rodiny. Pritom okrem občasnej roboty s drevom v horách a jeho splavovaním dole riekou Oravou a Váhom, ale často aj Dunajom až do Pešti iného zárobku a získania prostriedkov na život nebolo. Pre toto všetko aj ten príznačný a mierne expresívny výraz – epopeja – vzopretie sa nepriazni osudu; veď po zasiatí obilia do neúrodnej zeme sotva sa urodil dvojnásobok a navyše sa neraz (ba takmer ustavične) v tých rokoch prihňali aj prírodné katastrofy, mimoriadne dlhé zimy – osem zamrznutých rokov – povodne a iné postihy živlov, spôsobujúce neúrodu a hlad. A tiež sa k tomu pridružovali časté epidémie...

Ľanu sa však v oravskej zemi darilo. Vyžadovalo si to však zabezpečenie kvalitných semien (obyčajne až z Litvy). Nasledovalo samotné vypestovanie a následne spracovanie na nite a tkanie, bielenie a mangľovanie, prípadne farbenie. A záverečná – osobitná etapa – rozvoz plátna na určené štácie a sklady povozmi, neraz do udivujúco veľkých vzdialeností. Plátenníci odchádzali z Oravy vždy po vianočných sviatkoch a vracali sa až pred ďalšou zimou a sviatočnými dňami.

Takéto cesty predstavovali náročné putovanie a popri neistom zárobku prinášali často dramatické a životu nebezpečné zážitky.

■ ORAVSKÉ KARAVÁNY

V čase panovania Márie Terézie (1740 – 1780) oficiálne údaje zaznamenali, že plátenníctvom sa zaoberali najmä obyvatelia Oravskej kotliny – Námestova, Bobrova, Slanice, Ústia, Osady, Hámrov, Štefanova, Klina a Zubrohlavy. V roku 1786 sa trebárs v Ústí všetci obyvatelia živili plátenníctvom. Podobne to bolo v Slanici a Bobrove. V jednotlivých obciach sa z vynachádzavých, najšikovnejších a aj majetných Oravcov stávali veľkoplátenníci a podnikatelia, ktorí vlastnili niekoľko skladov a do sveta vypravovali viaceré vozov. Zo spomínaných dedín odchádzali v „zlatých časoch oravského plátenníctva“ do všetkých končín monarchie celé plátennícke karavány. Najväčšími plátenníkmi boli Murinovci z Námestova, ktorí dokázali vypraviť až sedemdesiatpäť vozov, Skyčákovci z Klina a Gallasovci zo Slanice tridsať vozov, Klinovskovci z Rabčíc štyridsať vozov, Kohutovci z Ústia dvadsaťštyri vozov, Kovalikovci z Ústia sedem vozov.

Kamil Klinovský a syn Anton z Bobrova mali až šesťdesiat filíalok. Samotný predaj sa uskutočňoval buď podomovým spôsobom, najčastejšie však na jarmokoch, výročných a týždenných trhoch, prípadne plátenníci hľadali iné spôsoby, ako svoje produkty speňažiť.

Už sme spomenuli, že plátenníkov podporovala aj vtedajšia panovníčka Mária Terézia a jej syn, nasledovník trónu Jozef II. tým, že predajcom plátna z oravskej oblasti dávali isté privilégia. Po porážke a vyhnaní Turkov (rok 1716) umožňovali Oravcom sťahovať sa do vyľudnených, úrodnejších dolných zemí. Za päť rokov sa vysťahovala tretina obyvateľstva Oravy...

■ HODNOTY REMESLA

Usilovnosť tkáčov a vytrvalosť povozníkov aj obchodníkov po čase prinášali zlepšenie životnej úrovne plátenníkom, ich rodinám, ale aj celým obciam. Osobitne sa to prejavilo stavbami tzv. plátenníckych domov najmä v Ústí, Slanici, Bobrove, ale aj v ďalších dedinách. To najpodstatnejšie, najmä z dlhodobého sociálneho, ale aj národného zretela, čo táto doba priniesla a čo sa vari dosiaľ ani dostatočne nezdôrazňovalo a prečo o tom aj píšeme, boli aj ďalšie skutočnosti – dnes by sme

boli zas témy pre civilnú profesiu „fiškala“. K tomu nádherná panenská hornooravská príroda, slávne kúpele Slaná voda s neďalekou bájnou hájovňou pod rozložitou Babou horou – skvelá motivácia pre telo, ale najmä pre dušu. Plných dvadsať rokov najplodnejšieho života tu strávil a naplnil neprekonateľnou tvorbou náš najväčší poet P. O. Hviezdoslav...

■ DEJINNÝ ZÁPIS

Niekomu azda bude nasledujúca úvaha znieť odvážne či nadnesene, ale oprávňuje ma na ňu poznanie i bezprostredná osobná skúsenosť. Keby hornooravské plátenníctvo a jeho zlatá éra nič iné pre históriu a náš národ neprinieslo len A. a O. Bernolákovcov zo Slanice, M. Hamuljaka z Jasenice a ich viacerých aktívnych nasledovníkov – Skyčákovcov z Klina, otca spisovateľa Nádaših-Jégeho, A. Odrobiňaka a M. Pajdušáka z Bobrova, Kohútovcov, Kavuliakovcov, Bullovcov a Točíkovcov z Ústia, Š. Furdeka a M. Hattalu z Trstenej, J. Herkela z Vavrečky, V. Miklošicu a Murinovcov z Námestova, Griglovcov z Hámrov, Š. Mohefa zo Zákamenného, J. Klinovského z Rabčíc a J. Gustiniho zo Zubrohlavy a ďalších viacerých národovcov a kňazov skoro z každej dediny a ešte dve desaťročia pobytu P. O. Hviezdoslava a jeho veľkolepého diela – aj to by stačilo na skvelý dejinný zápis. Ale my vieme, že na roli národnej bolo toho ešte oveľa viac!

■ NOVÉ ČASY

Hornooravské plátenníctvo aj so svojimi vzletnými prívlastkami, ktoré malo, aj ktoré sme mu dali, malo už pri svojom vzniku predurčené svoje historické časové vymedzenie. Bolo jasné, že technický i spoločenský rozvoj najmä železničnej dopravy postupne vyradí a nahradí síce originálnu dopravu pomocou oravských koníkov a v Rabčiciach vyrobených špeciálnych gazdovských vozov, ale tie nemohli čeliť výhodám, ktoré prinášali vlaky alebo automobily. K tejto skutočnosti pristúpil aj pomerne rýchly nárast stálych obchodov, zväčša židovských spoločancov, s ich ponukou fabrických

i ďalšie menšie dediny, ale aj polia, kde sa pestoval taký chýrny oravský ľan.

■ NEZAPADLI PRACHOM

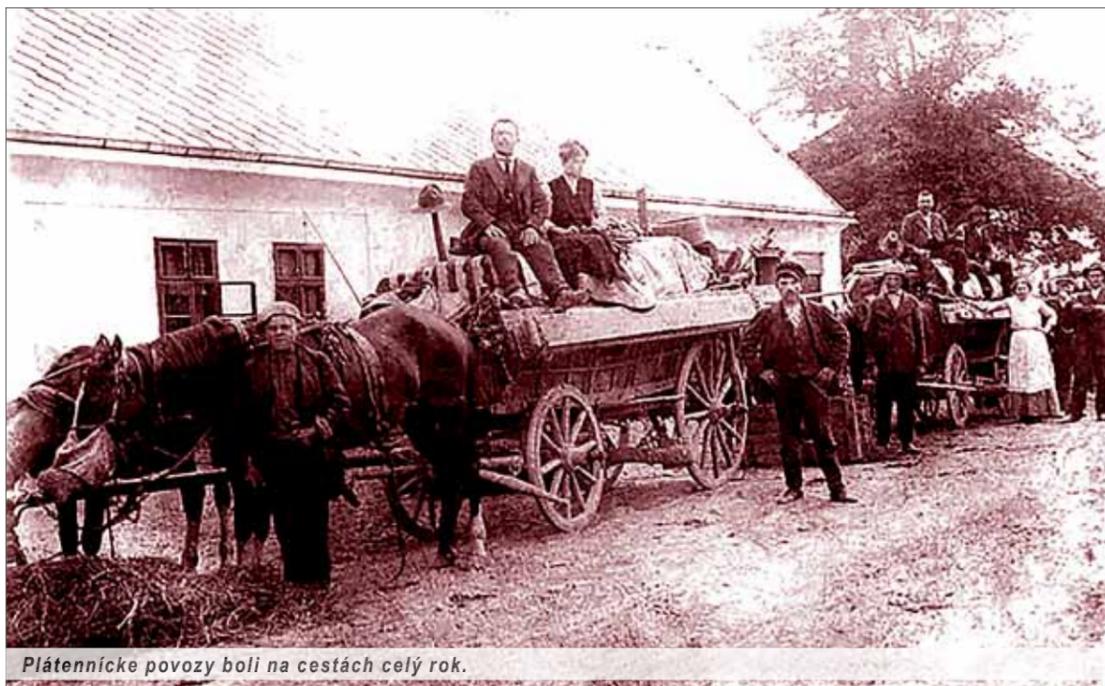
Našťastie táto unikátna lokálna história nezostala v prachu zabudnutia. Pravda, najprv ju bolo treba po šesťdesiatich rokoch oprášiť. Našla si však príčinlivých a národnej tradícii oddaných bádateľov aj konkrétne výstupy – povedzme v rukopise doktorandskej dizertačnej práce spisovateľa Andreja Polonca, ktorý je uložený v Karlovej Univerzite v Prahe od roku 1948. Jej záchrancami a vydavateľmi sa stali donátor Marián Grigel a doc. PhDr. Augustín Maťovčík, DrSc., ktorí ju pripravili do tlače pod názvom Oravský plátenník.

Ďalším skvelým dokumentaristom tých čias a histórie je oravský rodák, spisovateľ Anton Habovštiak v románe Plátennícka pieseň. Podobne veľmi úspešne a historicky verným spôsobom zdokumentovala históriu plátenníctva v jednej z obcí oravskej kotliny pod názvom Zubrohla publicistka a úspešná oravská spisovateľka Eva Kurjaková.

Spisovateľ a vydavateľ Peter Huba vhodne dopĺňa mozaiku tvorcov spracúvajúcich túto tematiku vo viacerých monografiách o jednotlivých obciach tejto časti Oravy.

Som presvedčený, že na zachovanie pamiatky a vzdanie úcty i piety tejto dobe, udalostiam, už neexistujúcim zatopeným obciam a ich obyvateľom by bolo treba urobiť ešte čosi viac – postaviť na námestovskom nábřeží „slovenského mora“ primeraný pamätník. V blízkosti a s priamym výhľadom na miesto, kde sa nachádzala rodná obec Antona Bernoláka Slanica s bývalým kostolom, dnešný Ostrov umenia – kde sú zbierky sakrálného i tradičného ľudového rezbárstva i kamenárstva. A keď vám z námestovského brehu Oravskej priehrady zrak zaletí juhovýchodným smerom, na horizonte, pod reliéfom hrebeňov majestátnych Roháčov uvidíte domy už Nového Ústia. Určite niet vhodnejšieho miesta pre takýto zámer...

Navrhujem tiež stanoviť a každý rok si pripomínať Deň hornooravského plátenníctva (DHOP) s kultúr-

Plátennícke povozy boli na cestách celý rok.

a jeho záchranu vyrástli v tomto regióne aj takí veľikáni a národovci, akými boli Anton Bernolák, Martin Hamuliak a mnohí ich nasledovníci, osobitne aj traja (jedineční, a každý ináč) Skyčákovci...

František Skyčák starší prostredníctvom obchodu s drevom a jeho splavovaním získal prostriedky, ktoré mu umožnili vybudovať významné jódovo-brómové kúpele Slaná voda v Oravskej Polhore, známe v celom Rakúsko-Uhorsku. Tieto zákonite priťahli aj viacerých zahraničných lekárov a ako hosti a pacienti významné osobnosti. Problémy pri obchodovaní s drevom i podnikanie veľkoplátenníkov

pestrejších a jemnejších látok a tiež s úsilím obmedziť či celkom vyradiť konkurenciu plátenníkov.

Neopakovateľnú plátennícku dobu a jej mnohých aktívnych formovateľov, ich úspechy, peripetie aj tragédie pomerne rýchlo „zastrelí“ nasledujúce veľké európske udalosti. Bola to najmä prvá svetová vojna – jej následky – vznik prvej Česko-Slovenskej republiky, neskôr druhá svetová vojna, vznik prvej Slovenskej republiky a čas minulého režimu i našej prítomnosti... Tieto udalosti zakryli ten čas plátenníkov tak, ako vody Oravskej priehrady zakryli a zaliali centrálnu obce plátenníctva Ústie a Slanicu

nym, spoločenským, náboženským a športovým programom. Môže zastrešiť už organizované „stretávky“ potomkov bývalých obyvateľov zatopených obcí a už tradičné a významné kultúrne, koncertné aktivity Oravskej galérie v Slanickom kostole a športové podujatia na vode Oravskej priehrady...

Pri príležitosti tohoročného 130. výročia založenia Hornooravského spolku pre plátennícky obchod a priemysel v Námestove a následne Grémia v roku 1884 sa na realizáciu tohto zámeru už začína formovať skupina potomkov a nadšencov spomedzi obyvateľov niekdajších plátenníckych obcí.

Výnimočná výstava v priestoroch Literárneho múzea SNK v Martine Nebeská rieka Kataríny Vavrovej

Zuzana STANČÍKOVÁ – Foto: (se)

Priestory Literárneho múzea Slovenskej národnej knižnice v Martine patria až do 15. februára tohto roka výstave maliieb, grafičiek a exlibrisov významnej slovenskej grafičky a ilustrátorky Kataríny Vavrovej pod názvom Nebeská rieka. Výstava zapadá do koncepcie výstavných aktivít SNK, ktorej Literárne múzeum predstavuje tvorbu výnimočných osobností slovenskej výstavnej scény, zvlášť s akcentom na tvorcov krásnej knihy.

Katarína Vavrová (1964) nastúpila na slovenskú výtvarnú scénu začiatkom deväťdesiatych rokov 20. storočia po absolútoriu na VŠVU v Bratislave, kde bola žiačkou prof. Albina Brunovského. V súčasnosti patrí medzi najvýraznejších predstaviteľov strednej generácie slovenských výtvarných umelcov a jej diela, najmä v grafických technikách ručne kolorovaného leptu a mezzotinty, sú mimoriadne cenené aj v zahraničí a zaraďujú ju k uznávaným protagonistom magického realizmu.

Názov výstavy Nebeská rieka je odvodený od rovnomenného názvu

knihy srbskej autorky Grozdany Olujic, ktorú v roku 2014 vydalo vydavateľstvo Perfekt. Kniha vyšla s pôvodnými ilustráciami K. Vavrovej. Tie boli témou jej diplomovej práce, žiaľ, v kontexte porevolučných udalostí roku 1989 kniha pripravená už v tom čase do tlače nešla.

■ ŽBLNKOT FANTÁZIE

„Moju veľkou pracovnou motiváciou je pozitívna spätná väzba. Teším sa, že to, čo robím, nerobím nadarmo. Kniha Nebeská rieka bola skutočne vytvorená pred dvadsiatimi piatimi rokmi. Rozprávky Grozdany Olujic sú

šperky a sú trochu iné ako tie, ktoré sa píše dnes. Ich súčasné vydanie by nebolo možné bez prekladu Mirjany Šišolákovovej, ktorá ho po dlhé roky uchovala,“ povedala o pozadí výstavy umelkyňa. Nadviazala na ňu prekladateľka rozprávok, keď vysvetlila osud prekladu. „Našiel sa iba vďaka tomu, že som dvadsaťpäť rokov v poličke, kde bol uložený na prieklepkovom papieri, neupratovala. Ilustrácie k rozprávkam som videla prvý raz až teraz a musím uznať, že neviem, či by ešte niekto dokázal tak precítiť a výtvarne uchopiť ich hĺbku a osobitosť,“ uznanlivo doplnila M. Šišoláková.

Katarína Vavrová (vpravo) s prekladateľkou Mirjanou Šišolákovou

■ VÝTVARNÁ NÁDHERA

Na výstave sú hlavnými aktérmi väčšiny výtvarných príbehov ženy. Krehké, zranené i zraniteľné. Pôsobivú atmosféru dotvárajú nádherné detaily a fragmenty architekúr, rastlinných i zvieracích prvkov a zdanlivo všedných atribútov každodenného života, podaných v nevšedných súvislostiach. V malbách významnú úlohu zohráva i podklad – ručne vyrábaný papier.

„Maliarske a grafické figurálne diela Kataríny Vavrovej reprezentujú vrchol imaginatívno-poetickej línie súčasného moderného slovenského výtvarného umenia. Jej permanentné dialógy o ľudskom odcudzovaní sa a približovaní, o stavoch a poryvoch duše, zmietanej kolotočom zápasov a pochybností, sú výnimočné a jedinečné,“ uzavrela kurátorka výstavy Danica Lovišková.

Katarína Vavrová sa narodila 23. augusta 1964 v Bratislave. Po absolvovaní Strednej umeleckopriemyselnej školy v Bratislave (1983) študovala v rokoch 1984 – 1990 na Vysokej škole výtvarných umení v Bratislave na oddelení knižnej ilustrácie u prof. A. Brunovského a K. Ondreičku. V roku 1989 absolvovala študijný pobyt na Academie delle Belle Arti v Perugii. Venuje sa maliarskym technikám, voľnej grafike a kresbe. Okrem samostatných výstav (Bratislava, Trenčín, Martin, Holandsko, Turecko, USA, Belgicko, Česká republika, Rakúsko, Japonsko) vystavuje od roku 1989 na spoločných prehliadkach doma i v zahraničí a získala na nich viacero významných ocenení.

Najnovším uznaním jej tvorby je Cena Najkrajšia kniha leta 2014, ktorú získala práve kniha Grozdany Olujic Nebeská rieka. Autorka žije a tvorí v Limbachu.

Atmoféra na otvorení výstavy Nebeská rieka v SNK v Martine

Neónové príbehy pre všetkých

Barbara B. Pribylincová: Moja prvá láska, Alma B., Bratislava 2013

Ak by sme chceli charakterizovať knihu Moja prvá láska na truhle vyryté..., dostaneme sa do zdanlivo dvoch protismerných prúdov. Na jednej strane je zdvojený príbeh šťastnej a nešťastnej lásky v intenciách takzvanej „ženskej literatúry“. Na druhej strane je tu humor a irónia, ktoré bránia sentimentu, aby čitateľa pohltli.

Skrátka, predstavte si rozprávkový zámok, osvetlený neónovými žiarivkami, a laserové lúče kresliace bláznivé vzory na podvečernú oblohu, a aby toho nebolo málo, tak časť postáv má svoje reálne predlohy vo hviezdach svetového šoubiznisu. Autorka si je však vedomá toho, že hranica oddeľujúca „červenú knižnicu“ od solídnej literatúry je často schovaná za vety na prvé čítanie sentimentálne, na druhé čítanie ironicky vtipné. Hlina, ktorú jedna z postáv hodila na rakvu, bola „neznačková“, hlavné plus u plyšových medvedíkov je, že nehovoria, bontón sú pravidlá, ktoré niekto vymyslel, aby mohol ostatným komplikovať život. Je toho samozrejme viac a kniha ako celok patrí do čelade kníh takzvané postmoderných, aj keď tento termín je podobne fiškálsky ako magický či socialistický realizmus. Ak by sme išli až na dreň príbehu z knihy Moja prvá láska, ide o niekoľkostrstovkové rozprávanie o naplnenej a nenaplnenej láske a o očakávanej či náhlej smrti. Ostatne, od čias Rómea a Júlie a stáročia predtým túto tému spisovatelia milujú. Objavuje sa v nespočetných variáciách a dobre zvládnutá je čitateľsky veľmi vďačná. Barbara Pribylincová ju ozvláštnila atribútmi súčasnej popkultúry a spoza autorskej opony na nás nenápadne žmurká – neberte život až tak zúfalo vážne. Dôležitý je pocit, že na chvíľu žijete v paralelnom svete a prežívate so svojimi hrdinami to, čo ste vždy chceli prežiť aj v reálnom svete.

(mab)

NEKROLÓG

Ťažko písať čokoľvek zmysluplné, keď práve na úsvite Nového roka odíde človek, ktorý si na zmysluplnosti svojej práce dával veľmi záležať. Spisovateľ, novinár, publicista i organizátor národne orientovaných aktivít Drahoš Machala podľahol zákernej chorobe vo veku šesťdesiatšesť rokov ráno 1. januára.

DRAHOŠ MACHALA (1947 – 2015)

Reportér vo veterných topánkach

Narodil sa v Zemianskom Podhradí (16. 11. 1947) v kraji, ktorý formoval už od detstva jeho postoj k vlasti a slovenskej kultúre. Vyštudoval žurnalistiku a pracoval vo viacerých printových médiách. Od mája 1993 bol šéfredaktorom denníka Republika, neskôr bol zástupca šéfredaktora v periodiku Literárny týždenník a potom pôsobil ako generálny riaditeľ Národného literárneho centra v Bratislave. Ako sa vyjadril: „Celý profesionálny život reportéra som robil v kultúre a považujem to za veľké šťastie: mohol som robiť to, čo som mal rád, a prihovárať sa ľuďom, viesť s nimi na diaľku dialóg. To je nielen nádherná predstava, ale aj úžasný dar od života.“

Knižne debutoval zbierkou noviel Zhavranelí bratia (1975), veľkú stopu zanechal v publicistike spolu s bratom Ivanom knihami Reportér Hemingway (1980, 1990), ktorá sa dočkala aj dokumentaristického filmového spracovania. Reportážam sa venoval i v knihe Veterné topánky (1988).

Jeho bohaté literárne dielo ostalo neuzavreté, stihol napísať encyklopedické vlastivedné knihy o siedmich slovenských krajoch, ôsma ostala zatiaľ nevydaná. Vyšlo mu spolu dvadsaťjeden knižných titulov, ostáva po ňom mnoho dokumentárnych filmov a rozhlasových pásiem.

Drahoš Machala sa okrem inej matičnej činnosti spolu s kolegami P. Štrelingerom a R. Kaliským pričínil o znovuzrodenie nášho periodika Slovenské národné noviny, keď ho začiatkom deväťdesiatych rokov dostali ako týždenník Matice slovenskej medzi čitateľov v duchu najlepších tradícií štúrovského dedičstva. Česť jeho pamiatke!

(rkh)

Rozsiahlu spomienku z pera Jána SMOLCA uverejníme v SNN 2.

HUMORESKA

Tak ako nás v máji médiá ohlupujú bozkávaním sa pod rozkvitnutou čerešňou a na jeseň husacinou s lokšami, tak posledné dni v roku patria horoskopom, veštám a predpovediam rôzneho druhu. Ani my nechceme ostať pozadu, a tak som sa zahrabal do odbornej ezoterickej literatúry, stretol som sa s niekoľkými vešticami a na záver absolvoval krátku stáž v nemenovanom psychiatrickom zariadení. Čo nás teda čaká a neminie v roku 2015?

Začneme numerológiou. Dvojku na začiatku letopočtu môžeme pokojne vynechať. Bude tu s nami ešte takmer tisíc rokov. Nula je nula. Ostáva jednotka

a päťka. Školou povinní tieto dve numerá poznajú veľmi dobre. Za to prvé číslo je pochvala priamo pred otvorenou chladničkou, za druhé číslo nasledoval remeň alebo varecha. Teraz už nie, lebo keď plesknete po zadku vašu ratolesť, tak máte na krku sociálku a proku-

veštica Esmeralda, civilným menom Božena Hulárová z Horného Môčinku, vraví, že aj počiatok. Prosím, aby ste si toto slovo nezamieňali za priezvisko, keďže päťka znamená aj otvorenú dľaň, a Božena, pardon, Esmeralda, skončila svoju veštbu slovami: Ako bolo za

na pozore, aby ich nezožral nejaký väčší zver s okrúhrou pečiatkou. Levov sa to netýka, lebo tí skončia ako kožušinová predložka pred kozubom nejakého lovca od Ja a ty, prípadne z inej skupiny moderného finančného šermu. Strelcom horoskop neodporúča

Rok 2015 bude mať niekoľko astrologických zvláštností. Napríklad mesiac bude v marci v znamení Vodnára. Pre všetkých podnikateľov a živnostníkov to znamená, že po daňovom priznaní na konci tohto mesiaca prejdú na konzumáciu vody v kombinácii s čerstvým vzduchom. Je to zdravé a najmä finančne nenáročné.

Napokon sa dostaneme k celkovej novoročnej prognóze na rok 2015. Spočítaním čísel aktuálneho letopočtu, ktorý vydáme počtom mesiacov, a vynásobené počtom poslancov, dostaneme sedem deviatok. Takže môžeme byť v podstate pokojní. Biblické tri šestky a s nimi súvisiaci Armagedon sa aspoň o rok odkladajú.

Marek DANKO

Čo nás čaká a neminie v novom roku 2015

rátora. V demokratickom Anglicku či vo Švédsku vám decko rovno zabavia a dajú do náhradnej rodiny. Taký ocko Fero a mamička Mišo sa už nevedia dočkať. Takže jednotka a päťka v novom letopočte evokujú, že to u nás pôjde od desiatim (jednotka a nula) k piatim. Jednotka znamená tiež začiatok a známa

počiatka, tak bude aj ďalej, nalej... Posledné slovo možno malo byť amen, ale to vie len veštica, ktorá bola v čase nášho rozhovoru evidentne smädná.

Prejdime však k znameniam zverokruhu. V roku, ktorý máme pred sebou, sa Ryby, Kozorožci, Barani, Býci, vlci a vtáci musia mať

dovolenku v Sýrii, prípadne na Ukrajine, no a Blíženci spolu s Váhami môžu váhať pri februárovom referende o rodine. Najjednoduchšie to majú Panny, ktoré po zavedení sexuálnej výchovy do materských škôl budú zaradené do červenej knihy ohrozených živočíšnych druhov.

Hviezda Ondreja DUDU letí hore a s ňou jeho futbalové akcie Legionár spod Vihorlatu v Légii Varšava

Emil SEMANCO – Foto: autor

Futbalovým fanúšikom netreba Ondreja Duda zo široka predstavovať. Majú ho pevne zaznačeného vo svojom registri športových talentov ako veľkú nádej nášho najpopulárnejšieho športu – vari už aj pre čoraz reálnejšie súboje na 15. majstrovstvách Európy vo Francúzsku. Mužstvo trénera Kozáka tam vidia už nielen skalni, ale po mimoriadne úspešnej tohtoročnej časti kvalifikácie, keď slovenská futbalová družina je bez straty bodu na čele skupiny C pred španielskymi matadormi, by sa ťažko pod Tatrami našiel ktosi, čo by našim borcom neprial úspešné završenie postupových bojov a účasť medzi najlepšimi reprezentatívnymi výbermi na šampionáte v zemi galského kohúta...

Doterajší priebeh kvalifikácie nás naplnia radosťou i nádejou; šanca uvidieť našich futbalistov na niektorom z dvanástich francúzskych štadiónov, kde sa od 10. júna do 10. júla 2016 uskutočnia ME vo futbale, je veľká, ale tréner, realizačný tím a aj hráči – aspoň podľa reči – držia emócie na uzde, hovoria ešte o dlhej a náročnej ceste, kým sa tak stane. Verme, že aj jarná časť vyraďovacích bojov naladí Slovensko na jasot a oslavú francúzsku vlnu!

■ PRVÁ POLHODINA

Ofenzívny stredopoliar Ondrej Duda do kvalifikácie ešte nezasiahol, aj keď ho tréner Ján Kozák nominoval do seniorskej reprezentácie už 4. novembra pred zápasom v Macedónsku. Na trávnik arény Filipa II. v Skopje ho však neposlal. Reprezentačný krst medzi dospelých absolvoval tento rodák zo Sniny vo veku necelých dvadsať rokov v 59. minúte priateľského prípravného stretnutia proti Fínsku na štadióne pred Dubňom v Žiline. Ondrej striedal nášho kapitána Mareka Hamšíka a aj keď sa dajako zvlášť v hre neprejavil, náš výber zvíťazil 2:1, keď sme zápas začali raketovým gólom Filipa Hološka už v 46. sekunde a v šiestej minúte po Hamšíkovej hlavičke bolo 2:0 ...

To sú oficiálne štatistiky. Tie fanúšikovské sú oveľa precíznejšie. Tí, čo hru a výkony nášho mladého futbalistu obdivujú, vedia o ňom skoro všetko. Spanilé obdivovateľky tohto urasteného blondiaka ani nespomínajú...

Vedia, že Ondrej začal naháňať loptu doma v mestečku pod Vihorlatom a z tamojšieho MFK Snina prišiel medzi dorastencov v Košiciach, kde futbalovo rástol aj pod dohľadom Jána Kozáka. Slovensko reprezentoval medzi devätnásťročnými aj kategórii dvadsaťjedenročných futbalistov. S galádovcami v auguste tohto roku vyhral 3. kvalifikačnú skupinu pred druhým Holandskom a v baráži o postup na ME 21 v Českej republike narazili mladí Slováci na favorizovaných Talianov. Rozhodujúci zápas sa hral u nich v Reggio Emilia...

Ondrej Duda by tento duel najradšej vymazal z pamäti. Prehrali sme 1:3 a viacročné úsilie sa zmenilo na slzy. Plakali takmer všetci chlapi s dvojkřížom na prsiach. Bol to azda najhorší zápas v jeho doterajšej kariére. Prehru vzal športovo na seba, lebo oslabil kamarátov, keď ho rozhodca predčasne poslal pod sprchu. Ale bol to len čriepok skrivodlivosti, ktoré na ihrisku na našich chlapcoch napáchal škótsky rozhodca McLeen... Po Ondrejovi poslal z ihriska aj ďalšieho nášho kľúčového hráča Adama Zreláka a svoj škandalózný výkon korunoval neodpísaním jasného faulu talianskeho stopéra v pokutovom území za stavu 2:1, keď sme mohli z jedenástky vyrovnáť a remíza by bola stačila na postup!

■ KRIVDA BOLÍ

Taká krivda dlho bolí a Ondrej na ňu ešte stále nezabudol, aj keď odvtedy prešlo niekoľko mesiacov a on sa vrátil za svojim futbalovým chlebíkom do Varšavy, kde sa od tohtoročnej jari pevne udomácnil

v najpopulárnejšom poľskom klube Legia Varšava, s ktorým podpísal profesionálnu zmluvu na štyri a pol roka. V poľskej Ekstraklase debutoval 9. marca v stretnutí so Šlonskom Vroclav a svoj prvý gól v najvyššej poľskej súťaži dal o týždeň neskôr mužstvu Wisla Krakov...

Nasledovali boje v predkolách Ligy majstrov UEFA, nepochopiteľná kontumácia jednoznačného víťazstva nad Celtikom Glasgow, ktorá rozhodla o neúčasti v tejto najprestížnejšej súťaži, aj satisfakcia v Európskej lige, keď sa Legia aj Ondrejovou zásluhou a jeho gólmi prebojovala do jarného šiestnásťfinále cez ukrajinský Metalist Charkov. Úradujúci poľský majster si aj vďaka jeho výborným výkonom – veď v oboch víťazných dueloch strelil po góle – v predstihu zabezpečil účasť v tejto súťaži.

■ FUTBALOVÁ TRAMPOLÍNA

„Za najbližšieho súpera by som si želal pražskú Spartu,“ povedal nedávno na besede v Slovenskom inštitúte vo Varšave, kde ho v preplnenej galérii privítal jeho riaditeľ Milan Novotný. „Je to silný súper, ale pre nás hrateľný,“ rámoval športovým slangom otázku zo slovenskej časti prítomných návštevníkov. A ešte dodal, že prípadný duel s mužstvom z Letnej by nepovažoval za možnosť pomstiť sa mu za porážky slovenského majstra Slovana Bratislava 0:3 a 0:4 v základnej skupine európskeho pohára číslo dva...

„Nie, pomsta určite nie, Slovan síce nemám rád, ale jednoducho si myslím, že cez pražský klub by sme mohli prejsť do ďalšieho kola,“ uzavrel sympatický východniar, jeden z najlepších hráčov aktuálneho ročníka najvyššej poľskej ligy. Bezmála dve hodiny plynulo poľštinou odpovedal na otázky od výmyslu sveta, ktoré mu kladli desiatky prítomných obdivovateľov. Poľských kibicov zaujímalo najmä to, dokedy bude hrať za Legiu, lebo nie je tajomstvo, že Dudove akcie na futbalovej burze po skvelých predstaveniach v Lige majstrov aj v Európskej lige vyleteli prudko hore a o mimoriadne perspektívneho hráča sa začali zaujímať nielen agenti a všelijakí prestupoví šibri, ale aj tie najrenomovanejšie kluby a ich manažérske tímy.

„Košiciam som vďačný za športový rast,“ rozvíjal úvahu o svojej

ďalšej kariére. „Ale aby som sa posunul v kariére vpred, musel som odísť do iného klubu. Keby som z Košíc odišiel o rok alebo dva, mohlo byť neskoro. Prestup do Legie bol dobrý krok pre môj rozvoj. Nemôžem však sľubiť, že tu zostanem do konca kariéry. O rok-dva by som chcel skúsiť silnejšiu súťaž, najradšej by som šiel do anglickej Premier League. Poľský klub si cení Slováka na sedem miliónov libier, Everton údajne zaň ponúka okolo 3,5 milióna... Uvidíme, ako hlboko do klubovej pokladnice bude chcieť načrieť skaut Fulhamu Milan Holub, ktorý po zápase s Górnikom Zabrze hovoril o slovenskom stredopoliarovi s viacerými zástupcami Legie. Duda, ktorý krátko pred týmto zaujímavým stretnutím na pôde Slovenského inštitútu oslavil svoje dvadsiate narodeniny, netají, že v budúcnosti by rád hral práve na Britských ostrovoch. Lenže popri zmluve má vrah s Legiou aj gentlemanškú dohodu, že skor ako po tejto sezóne nebude o odchode z klubu uvažovať...

■ MUCHOVI NASLEDOVNÍCI

V Légii v rokoch 2005 – 2010 chytal slovenský reprezentant Ján Mucha, ktorý sa práve ten posledný rok stal najlepším hráčom klubu. Nie je bez zaujímavosti, že má dátum narodenia takmer zhodný s Dudom, len brankár je o dvanásť rokov starší a jeho rodiskom je najbližšia obec pri Snine smerom k Humennému – iba štyri kilometre vzdialená Belá nad Cirochou...

Terajšou brankárskou jednotkou Legie je slovenský reprezentatívny gólmán Dušan Kuciak, ktorý na autogramiáde na Krzyvom Kole, kde Slovenský inštitút vo Varšave sídli, tiež nechýbal. Prítomným pripravili s Ondrejom nezabudnuteľného Mikuláša, keď tých šťastnejších – dvadsiatich vyžrebovaných, odmenili podpísanými dresmi našej reprezentácie, športovými súpravami a ďalšími suvenírmi s emblémom SFZ, čím si poľských fanúšikov definitívne udobrili za porážku poľskej futbalovej ekipy v zasneženom Chorzove 14. októbra 2009, po ktorej Weissov tím postúpil na nezabudnuteľný šampionát v Juhoafrickej republike... Bár by sa takýchto úspechov dožila aj Kozáková družina a Dušan Kuciak a Ondrej Duda v nej!

Autogramiáda O. Duda a D. Kuciaka v Slovenskom inštitúte vo Varšave

MEDAILÓN

Služobník Maticy a literatúry

S pocitom úprimnej úcty som si sadol k tomuto malému pripomenutiu poctivej práce literárneho vedca a spisovateľa Tomáša Winklera, ktorého sedemdesiatpäťku sme si pred niekoľkými dňami pripomenuli. Narodil sa v Lopeji pri Banskej Bystrici, absolvoval slovenčinu a dejepis na Pedagogickej fakulte a hneď po promócií sa zamestnal v Matici slovenskej – najprv ako pracovník literárneho archívu, neskôr ako riaditeľ Národnej knižnice a po roku 1989 dokonca ako šéfredaktor týchto novin. Medzitým bolo dvadsať rokov „nútených prác“. Po okupácii v roku 1968 musel totiž ako jeden z mnohých aktívnych účastníkov demokratizácie spoloč-

nosti ísť na „prevýchovu. Je aj autorom hlbavej prózy ...dlho budeme mŕtvi, vzácných dvojvázkových dejín Maticy slovenskej, životopisných románov o J. M. Hurbanovi. Dušanovi Makovičkom, knihy o tragických osudoch osobností slovenskej histórie Cesty na popraviisko, knihy esejí o Matici Vrastanie do života, niekoľkých biografii slovenských literárnych osobností, nespočetného množstva štúdií a novinových článkov – a vždy sa to dobre číta. Dôvod je jednoduchý: Tomáš Winkler je múdry a vzdelaný, vie, o kom a o čom píše, a navyše to vie. A kto vie, tomu je ľahko.

Ján ČOMAJ

Tretí január 1940 Podbrezová... Na začiatku svetovej vojny prišiel na tento pozemský svet Tomáš Winkler. Blízki ho rýchlo priniesli na rímskokatolícku faru do neďalekého Lopeja, ako sa patrí na kresťanskú rodinu, aby ho zapísali do cirkevnej matriky v najbližšom mieste farského úradu. A tak sa osudovo uvádza ako Winklerovo rodisko Lopej, aj v tých najprestížnejších slovenských printových a internetových encyklopédiách a spisovateľských slovníkoch, a nie Podbrezová, ako je pravdou.

S Maticou vrastenou v srdci

Pavol PARENÍČKA – Foto: archív SNN

Len niekoľko hodín po okupácii Česko-Slovenska vojskami Varšavskej zmluvy to v Matici slovenskej doslova vrie vierou i nádejou. Znova je matičná myšlienka na pulze dňa a v strede svedomia národa ako osvedčená bojovníčka za demokraciu, slobodu a humanizmus. Takýmto obrodným duchom sa vyznačujú aj jej pracovníci, aj vedúci Knižnice Maticy slovenskej a zástupca šéfredaktora jedného z najpopulárnejších slovenských dvojtýždenníkov Matičné čítanie, dvadsaťosemročný Tomáš Winkler. Redakcia sa nikdy nepodrobila komunistickému normalizátorskému tlaku, do ostatných síl bránila výdobytky obrodného procesu a nikdy sa nezmierila s násilnou okupáciou vlasti. Ale postupne „v osamelých sa havranov zmenil krdel sokolov“. Redaktori Matičného čítania podľahli presile zlovôle diktatúry komunistickej normalizácie. Aj na Tomáša Winklera čakala sprvu krutá realita nezamestnanosti, existenčné tápanie, neskôr brigádnické miesto ošetrovateľa v povestnej psychiatrickej liečebni Sučany, potom „postup“ na robotníka, ale na najodľahlejších priehradných stavbách Slovenska na Liptovskej Mare a Čiernom Váhu, až napokon so slabnutím režimu podradné miesto redaktora zdravotnickej literatúry v martinskou Vydavateľstve Osveta.

Desať rokov nekonečného naktrojovaného manželstva s anatómiou, fyziológiou, psychológiou, so somatológiou. Rodi sa však akoby novodobý lekár umierajúceho komunistického času, ktorý sa snaží hľadať odpovede na základné otázky súvekeho spoločenského bytia: Kto sa postaví proti osudu? Prečo sa dostali na popraviisko? Aké býva tragické hľadanie domova? Čo je posledným časom nesmrtelných? A najmä: Ako dlho budem(e) mŕtvy(i)?

■ BRATISLAVA 16. 11. 1989

Už sa to preválilo, dnes nad Dunajom, zajtra nad Vltavou a pozajtra v Turci. „Hor“ sa, bratia, vstávajúte,“ znie koleda v predvianočnom šate, „nie sme ešte na druhom svete, veď my tu na tomto budeme ešte len päťdesiat liet,“ dumá Tomáš Winkler. Konečne sa na vyše dve desaťročia môže vrátiť do milovanej Maticy slovenskej, kde v ponovembrovom období obohacujúco pre-

šiel azda všetky vedúce pracovné posty a vytvoril rozmerné dielo, ktoré patrí k tým trvalejším hodnotám súčasnej slovenskej literatúry a kultúrnej histórie.

Winklerove práce síce sú tematicky zamerané na matičné realie, no žánrovo mimoriadne rôznorodé, čitateľsky príťažlivé. Obsahujú a zahrňujú rôznorodé aspekty matičnej problematiky – od inventárnych súpisov archívu Maticy slovenskej, cez jej sprievodcov až po monografie o významných matičných dejateľoch a vedecké i popularizačné syntézy vrastania Maticy do času. Nemožno zabúdať ani na Winklerove stovky štúdií a tisíciky odborných i populárno-náučných článkov z oblasti dejín a osobností slovenskej kultúry a literatúry, aktuálnu publicistiku, redaktorské pôsobenie v Slovenských pohľadoch a Slovenských národných novinách.

■ MARTIN 2. 12. 2014

V Turčianskej knižnici sa uvádza do života recidícia knižky biografických miniatúr Kto proti osudu. Kedysi za normalizácie sa z autorskej dvojice mohol uviesť iba Peter Štrelinger, druhý – Tomáš Winkler – mal navždy ostať utajený pred verejnosťou. Ale nestalo sa tak a pomaly sedemdesiatpäťročný jubilant, spisovateľ s múdrosťou matičných archívov, knižnic a redakcií, ktorým kedysi šéfoval, s Maticou vrastenou v srdci, určite nepovedal posledné slovo(á). Veď Tomáš Winkler to je značka najvyššej matičnej kultúrnej a literárnej kvality aj trištvrte storočia po tom, ako sa začala jeho púť životom v Podbrezovej.

Tak veľa šťastia, náš Tomáš!

Predstavili Jaroslava Vodrážku, ale bez Matice slovenskej Zabudli na spoluprácu s ustanovitzňou

Čiročistý romantik – Jaroslav Vodrážka (1894 – 1984) je názov výstavy, ktorej vernisáž sa uskutočnila v polovici decembra minulého roka v priestoroch Slovenského národného múzea v Martine. Priaznivci kultúry a umenia sa stretli a pripomenuli si stodvadsiate výročie narodenia a tridsiate výročie úmrtia autora pamätných obrázkov Smelého Zajka, Budkáčika a Dubkáčika, Maca Mrmláča a ďalších postavičiek, ktoré detstvom sprevádzali niekoľko generácií slovenských čitateľov.

Tento český výtvarník, ale aj spisovateľ (narodený 1894 v Prahe) popri ilustráciách pre deti a mládež bol úspešným a uznávaným autorom užitočnej a drobnej grafiky, exlibrisov, no najmä významnou osobnosťou slovenského národného, umeleckého a kultúrneho života, a pravdaže aj českého. Dlhé roky pôsobil v Martine ako stredoškolský profesor kreslenia a umelec. Bola to najmä Matica slovenská, s ktorou vďaka jej tajomníkovi Štefanovi Krčmérymu úzko spolupracoval na tvorbe ilustrácií detskej literatúry. Kontakty s Bazovským a Alexym mu dali impulz na vznik olejomalieb s krajinárskymi a ná-

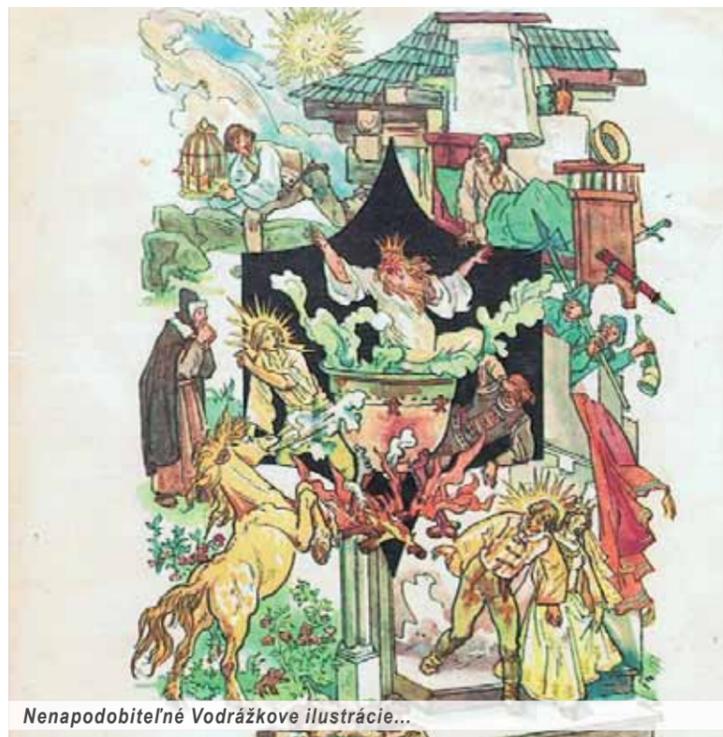
rodopisno-figurálnymi motívmi, čím sa natrvalo zapísal do tvorby úzko súvisiacej so slovenskou etnológiou. Výstava približuje autorove výtvarné diela, ktoré sú v súčasnosti vo fondoch Slovenského národného múzea v Martine, Literárneho múzea a Literárneho archívu Slovenskej národnej knižnice, martinického Gymnázia Viliama Paulinyho-Tótha, Turčianskej galérie a v súkromných zbierkach.

Môžeme povedať, že autor bol matičiar, o čom svedčia aj exponáty, motívy Matice sú na prezentovaných výstavných paneloch, kde môže obdivovať jeho skvelé výtvarné umenie.

Zarážajúce preto je, že na vernisáži o tom neodznili slová, ako ani o Matici slovenskej, s ktorou intenzívne spolupracoval, konštatovali zúčastnení matiční funkcionári a pracovníci P. Madura, V. Komora a J. Žumárová.

Výstavu, ktorej spoluorganizátorom je Slovenské národné múzeum – Múzeum kultúry Čechov na Slovensku, si môžu záujemcovia pozrieť do 31. marca 2015 v sídelnej budove SNM v Martine, kde uvidia aj viaceré významné vyobrazenia prác Jaroslava Vodrážku, ktoré sa viažu nielen k slovenskému národu, Slovensku, ale aj k Matici slovenskej.

(vk)

Nenapodobiteľné Vodrážkove ilustrácie...

Mladí konzervatoristi vzdali hold hereckej legende Pocta prof. Jozefovi ADAMOVIČOVI

František MRVA – Foto: autor

Koncom roka sa v Košiciach uskutočnil 10. ročník krajského matičného festivalu Divadelné Košice Jozefa Adamoviča a Jula Zborovjana. V rámci podujatia usporiadalo Konzervatórium na Exnárovej ulici, kde profesor J. Adamovič mnoho rokov vychovával budúcich adeptov divadelného a filmového kumštu, koncert na počesť tejto slovenskej hereckej legendy, ktorá nás navždy opustila v auguste 2013 vo veku sedemdesiatštyri rokov.

Školu založil v roku 1991 PaedDr. Gejza Adam, ktorý bol aj jej prvý riaditeľ. O rok neskôr ju zaradili do siete stredných škôl s umeleckými odborami Hudobno-dramatické umenie a Hra na ľudové hudobné nástroje, pričom jej hlavným poslaním bolo umožniť nadaným deťom zo sociálne znevýhodneného prostredia a rómskej minority hudobno-umelecké vzdelanie

Orchester ľudových nástrojov z Konzervatória na Exnárovej ulici v Košiciach

s rešpektovaním špecifických potrieb tejto komunity.

Za dve desaťročia prešla škola výrazným rozvojom. Je to plne odborové konzervatórium, ktoré poskytuje vzdelanie talentovaným žiakom bez rozdielu národnosti, rasy či prostredia, z ktorého pochádzajú, v odboroch hudba, spev, hudobno-dramatické umenie a tanec. V súčasnosti je jeho riaditeľom Mgr. Róbert Galovics. Popri ľudovom orchestri tu pôsobí aj Komorný a Jazzový orchester a dievčenský zbor Tempo. Orchestre a zbor školy vystupovali pred švédskym kráľom Karolom Gustávom, holandskou kráľovnou Beatrix, anglickou kráľovnou Alžbetou II., brazílskym prezidentom Da Silvom, ale aj monackým kniežatom Ranierom. Konzer-

vatórium sa so svojimi orchestrami zúčastnilo na mnohých zájazdoch vo Francúzsku, v Holandsku, na Ukrajine aj v Poľsku.

Na koncert venovaný Jozefovi Adamovičovi prišli mnohé osobnosti spoločenského a kultúrneho života, medzi ktorými nechýbal predseda Matice slovenskej Marián Tkáč. To, že vedenie konzervatória má popredného herca, vzdelaného pedagóga a veľmi skromného človeka, ktorý osem rokov bol aj predsedom poroty tohto významného matičného festivalu amatérskych divadiel základných škôl z východu Slovenska, v stálej úcte, svedčí skutočnosť, že od 1. septembra 2015 túto významnú školu premenujú na Konzervatórium Jozefa Adamoviča.

Bratské pozdravenie v Trenčianskej Teplej

Koncom roka sme v našom týždenníku (SNN č. 50) informovali o návšteve štúrovských matičiarov v Trenčianskej Teplej. Exkurzia sa uskutočnila v rámci projektu Bratské pozdravenie ako konkrétny výstup dohody o spolupráci medzi MO MS v Trenčianskej Teplej a MO MS v Štúrove.

Jej zaujímavý priebeh nám opísala predsedníčka Miestneho odboru MS a prednostka Obecného úradu v Trenčianskej Teplej Zuzana Sklenárová. Nedávno sme do redakcie dostali list

zo Štúrova, v ktorom nám s nadšením opisuje pobyt u matičiarov na Považí predsedníčka štúrovej matičnej organizácie Mária Vavreczká.

Spomína v ňom, že prvé stretnutie členov týchto dvoch organizácií sa konalo 6. decembra 2013 v Štúrove, keď po matičných mostoch zo severu na juh prišli k Dunaju matičiari z Trenčianskej Teplej. Prezreli si Štúrovo aj susedný Ostrihom a po pobyte plnom srdečnosti prisľúbili, že si za rok stretnutie zopakujú. A tak sa koncom vlaňajšieho roka pohlol z Dolniakov

smerom k Trenčínu autobus plný matičiarov i predstaviteľov slovenských samospráv z Maďarska.

„Už po trase som priblížila významné miesta a známe osobnosti,“ píše M. Vavreczká. V Nových Zámokoch prvého kodifikátora slovenského jazyka Antona Bernoláka, ktorý tu pôsobil a je tam pochovaný; v Šali tamojšieho rodáka Jána Feketeházyho, známeho konštruktéra mostov; v Trenčíne hrad a novootvorené Múzeum kolies. No a potom už nasledovalo stretnutie v Trenčianskej

Teplej a prehliadka kúpeľov, návšteva Dvorany a Mosta slávy aj chýrneho kúpeľa Hammam, o ktorej sme už informovali. Štúrovčania ocenili, že

hostitelia pre nich pripravili – ako sa vraví – „nemožné na počkanie a zázraky za dva dni“, krásny program i bohaté pohostenie. Pravdaže, aj oni kadečím prispeli – vystúpeniami, spevom i literatúrou, aby bola táto návšteva dlho pamätná. Je preto viac ako samozrejmé, že lúčenie nebolo ľahké a nieslo sa v znamení ďalších pozvánok – nielen do Štúrova, ale aj do Mlynkov, Senváclavu a Svätého Ondreja v Maďarsku.

(mv)

Folklor, umenie či šport spájajú ľudí na celom svete. A nie inak je to so Slováckmi. Partnerskú dohodu medzi srbskou Kovačicou a obcou Rejdová v Gemeri slávnostne podpísali už v novembri 2005 a dohodli sa v nej na podpore podnikania, kultúry, školstva, športu a telovýchovy v záujme občanov oboch strán.

Úprimné väzby Gemera a Banátu

Hovorí sa, že jedna vec je písomná dohoda, ale skutočnosť je iná. Dohody či zmluvy sa zavše plnia len formálne. V tomto prípade to vôbec neplatí. Nemuselo by byť nijakých písomných záväzkov, tieto väzby sú záležitosť srdca a ich udržiavanie je výsledok úprimnej snahy oboch strán.

Nie veľká delegácia rožňavských matičiarov – Mária Huňáková-Brdárska, Ing. Ivan Nemček, Ing. Alena Rezková a Ing. Zlatica Halková, sa na pozvanie agilného národnostného manažéra Pavla Baláza, podpredsedu MS v srbskom Banáte, a predsedu Memoriálneho strediska Dr. Janka Bulíka vybrali v minulých dňoch na štvrtý Kovačický bál. Aj keď Gemerčania neboli v Banáte dlho, stihli navštíviť niektoré pamätihodnosti a zaujímavé miesta – Na placi, ateliér majstra Jána Nemčeka, kovačický evanjelický kostol, Múzeum Martina Jonáša, tamojšiu chýrnu Galériu inštitútu umenia i Galériu Babka, sídlo

Ženského spolku v Kovačici aj ateliér Zuzany Holúbekovej. Všade ich vítala krásna slovenčina, úsmevy, vrelé privítania.

„Bolo to výnimočné a vrcholom bol štvrtý Kovačický bál, tanec, hudba krásne kroje,“ hodnotila návštevu predsedníčka MO MS v Rožňave Z. Halková a hrdo pridala: „Ale aj my sme prispeli k dobrej nálade. Marinika s Ivanom zaspievali v rejdovských krojoch, sálou sa niesli tóny fujary, väčšej, menšej, aj pišťalôčky a bez harmoniky by to nebolo ono. Spievalo a hralo sa aj na želanie, prostre perfektná atmosféra. Milo sme domácich prekvapili aj oblečením Alenky, na bál prišla v krásnom kovačickom kroji. Vytancovali sme sa do sýtosť. Rozhovory, tanec, spev, dobrá atmosféra, a samozrejme zaujímavá tombola len umocnili naše stretnutie. Ďakujeme za pozvanie a tešíme sa na naše ďalšie spoločné stretnutia.“

(rr)

Ako prezrádzajú príspevy našich spolupracovníkov, Mikuláš mal v minulých dňoch plné ruky práce na západe aj na východe našej vlasti. Veronika Bilicová nám napísala, ako sa po roku opäť s Mikulášom stretli obyvatelia Čermáňa v priestoroch Domu Matice slovenskej v Nitre. Popri príjemnom kultúrnom programe, ktorý tentoraz pripravili deti z MŠ na Golianovej ulici, sa prítomní venovali aj praktickým problémom zabezpečenia bezpečnejšieho a kvalitnejšieho života v tejto nitrianskej mestskej časti, o čom informovali jej predstavitelia – predseda J. Slíž, podpredsedovia D. Repa a J. Greššo, M. Tvrdoň a ďalší poslanci mestského zastupiteľstva.

Členovia folklórnej skupiny Hrabina z Nižnej Slanej sa na výročnom hodnotení schádzajú zvyčajne v polovici októbra, keď im počasie ešte dovoľí pripraviť si posedenie pri chutnom guláši

v prírode. V tomto roku vládla slota, a tak sa na podnet svojho člena z Henckoviec a po konzultácii s tamojšou starostkou V. Nemcovou rozhodli využiť dobré vybavenie henckovského domu kultúry

Aktívny Mikuláš

a usporiadať bilančné stretnutie na Mikuláša. Ako píše Ludmila Petergáčová, predsedníčka MO MS v Nižnej Slanej, dohodli sa, že muži uvaria kapustnicu a ženy napečú pagáče, koláče a „bereg“ a pre detičky pripraví mikulášske balíčky. Keďže folkloristi z Hrabiny každý rok vystupujú na Vianoce, Nový rok a Veľkú noc v evanjelickom aj katolíckom kostole, medzi hosťami nechýbali obdivovači farári. Milo prekvapil najmä evanjelický farár, ktorý prišiel s celou rodinou

a bol oblečený za Mikuláša. Práve on rozdával darčeky a katolícky farár vykonal sviatočné požehnanie. Prišla starostka V. Nemcová, riaditeľka Domu MS v Rožňave Z. Halková, dlhoročná matičiarka M. Halková aj M. Hlaváčová z Gemerského osvetového strediska v Rožňave, ktorá odovzdala FSS Hrabina Ďakovný list za účinkovanie na festivale Rok na Gemeri.

Ako podpichovačne uvádza naša spolupracovníčka, nižnoslanský starosta J. Vieľoha „sa ako tradične ospravedlnil pre iné aktivity, akurát že to takto trvá už tretie volebné obdobie“. Nálada bola vynikajúca, spievalo sa, sťažilo. Ocenenie získali aj kuchári chválou kapustnice a šéfkuchár novou zásterou. Skrátka a dobre, matičiari a folkloristi sa už tešia na ďalšie stretnutia. Ďakujú všetkým, čo prišli a niečo aj priniesli, ak nie na stôl, tak dobrú náladu.

Emil SEMANCO

Marián TKÁČ
predseda Matice slovenskej

Meno Matice

Po tom, čo sa na jednorozhodnutom matičnom kalendári na rok 2012 objavil Anton Bernolák pri 250. výročí narodenia (bol v kalendári UNESCO), v matičnom roku 2013 Ján Francisci, zakladateľ a tvorca prvých stanov Matice, a vlni kráľ Svätopluk (1 020. výročie smrti) a Andrej Hlinka (150. výročie narodenia), v roku 2015 sa spája meno Matice s Ludovítom Štúrom. Je rok dvojtého výročia narodenia tejto základnej osobnosti moderných dejín, ktorá týždeň čo týždeň „otvára“ svoje i naše noviny. Kriticky ladený Slovák i Neslovák si povie, veď hej, samá história, minulosť, martýri. A ústami storočného Imricha Kružliaka ešte doloží: „Kronika martýrov nepomáha národu tak ako jeho vôľa zapojiť sa do svetovej civilizácie a ukázať, že v jej procese vie byť osožným činiteľom.“

Byť osožným činiteľom a vrátiť menu Matice jeho význam v tomto národe – to je vlastne základná výzva (moderne: challenge) do sto päťdesiateho druhého matičného roka. A popri tom spoločné úsilie matičných súčastí – členského hnutia, vedy, matičných výstupov (outletov) a manažmentu o duchovnú a hmotnú stabilitu. A o jednotu. Plánujeme toho veľa, okrem iného aj odpovedať na otázku, ako moderne a v duchu doby pristupovať k tej istej tradičnej téme: k budovaniu vlastenectva.

Aj pri kritickom pohľade, teda napriek všetkým možným i nemožným výhradám a prekážkam vlastnej zovšadiaľ, predsa len je meno Matice nanovo súčasťou slovenského myslenia. O Matici sa vie, gáni sa na ňu. Istý denník v jednom zo svojich posledných vlnajších komentárov to povedal bez servítky: „V Smere tvrdia muziku tí, čo sa domnievajú, že obyvatelov Slovenska ktovie ako väčšinou vzrušujú témy vynášané cirkvou a Maticou slovenskou...“

Ktovieako? Väčšinou? Smer má predsa v prieskumoch priazeň minimálne tretiny opýtaných, k cirkvám sa hlásia ôsmi z desiatich Slovákov, Matica má tridsaťtisíc členov. Ale hej, autorovi s český znejúcim priezviskom všetky nim vymenované subjekty prekazujú vo výhlade a v jeho vlastnom smerovaní, opakovane mu ležia v žalúdku. Ako reakcia (právo na odpoveď sa u nás nenosi) existuje viacero porekadiel. To slovenské je najzrozumiteľnejšie: hromy bijú len do vysokých stromov.

Mikulášska pocta Gašparovi Fejérpatakymu-Belopotockému Bol fakľou, čo zapalovala sviečky

V Liptovskej knižnici G. F. Belopotockého sa uskutočnila slávnostná akadémia pri príležitosti 185. výročia jej založenia. Súčasťou podujatia bolo scénické pásmo o živote tohto národovca z pera Petra Vrlíka pod názvom Život v utrpení alebo denník Anny Zuzany Belopotockej, v ktorom účinkovali členovia matičnej divadelnej scény v Liptovskom Mikuláši. Pri tejto príležitosti predstavili riaditeľky Kysuckej, Turčianskej a Žilinskej knižnice aj novú publikáciu s názvom Pocta Gašparovi Fejérpatakymu-Belopotockému.

Editorkou publikácie je Anna Ondrejková, dlhoročná pracovníčka knižnice, zostavovateľka Almanachu Výchonky, Malého slovníka spisovateľov Liptova, členka Klubu mladých autorov. A kto bol Belopotocký? Predsa Slovák, nikdy na to nezabudol. Nezabudol ani na to, že je šľachtic a že musí chrániť slabších a bezbranných. Belopotocký nebol len šľachticom podľa armálesu, bol šľachticom najmä svojim duchom. Pre slovenskú osvetu vykonal veľmi veľa, bol prvý, ktorý pochopil silu vzdelania, silu osvety medzi ľuďmi.

Stal sa fakľou, ktorá sa zažala a svietila do budúcnosti, od nej sa zapalovali sviečky, ktoré horeli na dlhej ceste k poznaniu, že len hrdý národ, vzdelaný a nepokorený má možnosť ísť dopredu...

■ KNIHÁR Z MIKULÁŠA

Životnými okolnosťami bol prinútený robiť knihára v Liptovskom Svätom Mikuláši. Ale aj knihkupca a mal dokonca rozšírenú sieť svojich predajcov po celom území terajšieho Slovenska. Čo sa sprvu zdalo ako životná prehra, stalo sa mu zlatou devízou. Vďaka práci s knihou si mladý Gašpar Fejérpataký uvedomil jej silu, jej vplyv na vzdelanosť a vplyv vzdelanosti na každodenný život slovenského ľudu. V novembri 1829 založil prvú slovenskú ľudovú požičovňu knih (Slovenská požičovacia bibliotéka), do ktorej za päťsto zlatých nakúpil česko-slovenské knihy, ktoré požičiaval každému, kto prejavil záujem. V roku 1830 založil prvé slo-

venské ochotnícke divadlo v Liptovskom Svätom Mikuláši, ktoré pod jeho vedením začalo účinkovať Chalupkovou veselohrou Kocúrkovo, a fungovalo do roku 1843. Za ten čas uviedlo vyše tridsať česko-slovenských hier. Od roku 1830 vydával Starý a nový vlastenecký kalendár – najčítanejšiu knihu tých čias. V roku 1840 založil spolok miernosti a nedeľnú školu. Nasledovali kontakty so štúrovcami, finančný vklad na začatie vydávania Slovenských národných novín. Stál pri vzniku Tatrina, prvého slovenského národného a kultúrneho spolku, predchodcu Matice slovenskej. Všetkými silami podporoval snahy slovenskej inteligencie, ktorá si predsavzala povzniesť národ. A tiež prijal slovenský prepis mena Belopotocký v čase, keď bolo veľkou módou pomaďarčovať si mená...

Matičiarci z Prešova proti valnému zhromaždeniu Jednoznačné NIE zo Šariša

V minulom roku sme informovali o výzvach štyroch krajských rád Matice slovenskej v Nitre, Košiciach, Žiline a Banskej Bystrici, ktoré prijali výzvu na zvolanie mimoriadneho valného zhromaždenia Matice slovenskej z dôvodu vážnych finančných problémov v prvých troch štvrtrokoch roku 2014. Koncom minulého roku zasadala aj Krajská rada MS Prešovského kraja, ktorá tieto výzvy odmieta.

„Krajská rada Matice slovenskej Prešovského kraja jednoznačne odmieta všetky návrhy na zvolanie mimoriadneho valného zhromaždenia MS. Skutočným dôvodom týchto iniciatív je neschopnosť niektorých bývalých funkcionárov MS prijať výsledky voľieb posledného riadneho valného zhromaždenia v Martine 2013 a pokus destabilizovať činnosť súčasného vedenia Matice slovenskej. Prečo podobné návrhy nepodalí v roku

2009 a 2010, keď Matica slovenská utrpela vážnu materiálnu a morálnu ujmu pri strate časti Národného pokladu MS a pri pochybných finančných investíciách do PDSI? Práve viacerí iniciátori boli členmi ústredných orgánov a nesú zodpovednosť za skutky z minulých rokov, ktorých negatíva doznievajú do dnešných dní. V tejto súvislosti odmietame aj provokácie a polopravdy uverejňované na stránke tzv. obrodeneckej MS, ktorá vážne poškodzuje dobré

meno Matice slovenskej vo vzťahu k verejnosti.

Vyjadrujeme podporu riadne zvoleným matičným orgánom – výboru MS, dozornému výboru MS, ako aj predsedníctvu MS, ktoré sú výsledkom legitímneho VZ MS. Chceme upozorniť na to, že mimoriadne valné zhromaždenie navrhujú aj tí členovia krajských rád, ktorí nedostali podporu delegátov vo voľbách do výboru MS.

Podporujeme kroky novozvoleného správcu pri stabilizácii Matice slovenskej a uvážené rozdelenie kompetencií, vyplývajúce z dohody medzi predsedom, správcom a podpredsedami, čo je na podporu matičnej demokracie a kolektívneho vedenia Matice slovenskej,“ uvádza sa v stanovisku prešovských matičiarov.

(red)

PRIPOMÍNAME SI

- 1. januára** – dvadsiate druhé výročie vzniku Slovenskej republiky – v roku 1910 začal v Martine vychádzať prvý slovenský ženský časopis Živena, (105. výročie); vychádzal do roku 1949, keď ho zakázali
- 3. januára** – pred šesťdesiatimi rokmi zomrel spisovateľ Fraňo Král (1903 – 1955)
- 4. januára** – pred sedemdesiatimi rokmi (1945) sa začali popravy príslušníkov odboja, za týždeň vo vápennej peci v Nemeckej ich zhorelo deväťsto
- 5. januára** – maďarská bezpečnosť popravila v roku 1945 v Košiciach krátko pred príchodom sovietskych vojsk a nášho armádneho zboru dvanásť odbojárov – stoosemdesiatpäť rokov, čo sa v Paludzi (dnes Liptovský Mikuláš) narodil evanjelický kňaz a básnik Ján Čajak (1830 – 1867) – pred pätnástimi rokmi zomreli nadrealistický básnik a esejista Pavol Bunčák (1915 – 2000) a nezabudnuteľný zborník a riaditeľ Lúčnice Štefan Klimo (1919 – 2000)
- 6. januára** – pred štyristo šesťdesiatimi rokmi (1550) zvolal cisár Ferdinand I. snem do Bratislavy; obnovil na ňom možnosť sťahovania pre poddaných, odobranú maďarskou šľachtou začiatkom storočia
- 9. januára** – stosedemdesiatpäť rokov od narodenia Gregora Friesenhofa (1840 – 1913), statkára v Nedanovciach pri Topolčanoch, ktorý na svojom majetku zriadil našu prvú meteorologickú stanicu a ako jeden z mála aristokratov bol členom Matice slovenskej
- 10. januára** – stošesťdesiat rokov, čo sa narodil architekt a geológ Samuel Petrikovič (1855 – 1919), autor krásnych kostolov, projektant Slovenského národného múzea v Martine, prvý navrhovateľ vodných diel na Váhu
- 11. januára** – pred dvesto pätnástimi rokmi sa narodil slávny fyzik a vynálezca Štefan Jedlík (1800 – 1895), v roku 1829 ako prvý na svete objavil premenu elektrickej energie na otáčavý pohyb, teda jednosmerný elektromotor
- 13. januára** – stošesťdesiatpäť rokov, čo sa narodil právnik a politik Július Just (1850 – 1917), potomok starej necpalskej zemianskej rodiny, patrili k najznámejším bojovníkom za viac samostatnosti Uhorska v monarchii a viac práv Slovákov v Uhorsku
- 14. januára** – pred sto dvadsiatimi rokmi zomrel slovenský historik, profesor Viedenskej univerzity Jozef Karol Danko (1829 – 1895) – šesťdesiatpäť rokov, čo premiérou veselohry J. Skalku Kozie mlieko začalo v roku 1950 svoju činnosť Nitrianske krajové divadlo (dnes Divadlo A. Bagara)
- 15. januára** – stosedemdesiat rokov uplynulo, čo v roku 1845 začali vychádzať prvé slovenské politické noviny, ktoré práve držíte v rukách – ich vydavateľom a šéfredaktorom bol Ludovít Štúr – deväťdesiatpäť rokov od narodenia legendárneho futbalistu a trénera Antona Malatinského (1920 – 1992)

(jč)